

บทที่ 2

แนวคิด หลักการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้จะกล่าวถึงแนวคิด หลักการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้แบ่งสาระสำคัญออกเป็น 3 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ ประเด็นแรกจะกล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา ประเด็นที่สองจะกล่าวถึงเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการบริหารกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา จำแนกออกเป็น การวางแผน โครงสร้าง การดำเนินการ การประเมินผล รวมทั้งปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขในการบริหาร ประเด็นสุดท้ายจะกล่าวถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา

1. ความหมาย

1.1 ความหมายของการบริหาร "การบริหาร" ในฐานะที่เป็นกิจกรรมชนิดหนึ่งได้มีนักการศึกษาได้ให้คำจำกัดความต่าง ๆ กัน ดังนี้

"การบริหาร คือ กระบวนการวางแผน การจัดการ การสั่งการ และการควบคุมกำลังความพยายามของสมาชิกองค์กร และทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อความสำเร็จของเป้าหมายขององค์กรที่กำหนดไว้" (สมยศ นาวิการ, 2522)

ความหมายอีกทัศนะหนึ่งที่จะช่วยให้เข้าใจและเห็นขอบเขตลักษณะของงานบริหารที่ชัดเจนทั้งสามด้านพร้อมกันคือ

- ในด้านที่เป็นผู้นำหรือหัวหน้างาน หมายถึง "ภาระหน้าที่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ปฏิบัติตนเป็นผู้นำภายในองค์กร"
- ในด้านที่เป็นภารกิจหรือสิ่งที่ต้องทำ หมายถึง "การจัดระเบียบทรัพยากรต่าง ๆ ในองค์กรและประสานกิจกรรมต่าง ๆ เข้าด้วยกัน"

- ในด้านความรับผิดชอบ หมายถึง "การต้องทำให้งานต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยความอาศัยบุคคลต่าง ๆ ในองค์การให้ช่วยกันทำให้งานบังเกิดผล" (ชงชัย สันติวงษ์, 2523)

ความหมายของการบริหารอีกทัศนะหนึ่ง คือ "การบริหารมีความหมายได้ในลักษณะที่เป็นการศึกษาเกี่ยวกับวิชาการบริหารและการบริหารงาน ในกรณีทีพิจารณาว่า การบริหารเป็นสาขาวิชาที่มีการจัดระเบียบให้เป็นระบบของการศึกษา หมายถึง การศึกษาค้นคว้าหลักการ กฎเกณฑ์และทฤษฎีที่เชื่อถือได้ เพื่อเป็นประโยชน์ในการบริหารงาน โดยลักษณะเช่นนี้ย่อมจะเห็นได้ว่า การบริหารมีลักษณะเป็นศาสตร์ แต่ถาพิจารณาการบริหรในลักษณะของการปฏิบัติงานที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์แล้ว การบริหารเป็นศิลปะ" (สมพงษ์ เกษมนสิน, 2526) ซึ่งมีความสอดคล้องกับ นพพงษ์ บุญจิตราคุลย์ (2527) กล่าวว่า การบริหารเรามองได้เป็นสองทาง คือ มองในรูปของกิจกรรมที่มนุษย์ร่วมกันดำเนินงาน เพื่อความอยู่รอดและความเจริญก้าวหน้าของสังคมเป็นประการหนึ่ง และมองในรูปของศาสตร์ คือ หลักวิชาอันเป็นสาขาหนึ่งที่เกี่ยวกับทฤษฎี หลักการ กระบวนการและปัจจัยที่จะช่วยใ้มนุษย์สามารถดำเนินงานของหน่วยงาน องค์การ สังคม และประเทศชาติอย่างมีระบบระเบียบ เพื่อให้พัฒนาไปตามแนวทางที่กลุ่มชนนั้นมีความประสงค์

ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่าการบริหาร คือ การร่วมแรงร่วมใจของบุคคลอย่างน้อยที่สุดตั้งแต่สองคนขึ้นไปดำเนินการ หรือกระทำกิจกรรมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลายอย่างร่วมกัน โดยใช้ทรัพยากรการบริหารอย่างประมัตที่สุด การกระทำกิจกรรมใด ๆ ที่ต้องใช้คนหลายคนร่วมกันหากจะให้งานบังเกิดผลดี มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพ จึงจำเป็นต้องมีการบริหารงานที่ดี

1.2 ความหมายของการบริหารการศึกษา คำว่า "การบริหารการศึกษา" ไ้มีนักการศึกษาให้คำจำกัดความแตกต่างกัน คือ

"เป็นกระบวนการในการสร้างบูรณาการแห่งความสามารถของบุคคลและการนำประโยชน์จากวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ มาใช้อย่างเหมาะสม เพื่อช่วยใ้มีการพัฒนาคุณภาพของมนุษย์อย่างมีประสิทธิภาพ และในการนี้ไม่เพียงแต่มุ่งพัฒนาบุรุษ

ของชาติเท่านั้น แต่ยังมีมุ่งให้การศึกษากับบุคลากรต่าง ๆ ของโรงเรียนด้วย แฮร์ริส
(Harris, 1960)

"การบริหารการศึกษาเป็นกระบวนการทางสังคมที่ผู้บริหารจะต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกในสังคม และการบริหารเป็นวิธีแก้ปัญหอย่างหนึ่ง" (พนัส หันนาคินทร์, 2513)

ความหมายอีกทัศนะหนึ่ง หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลร่วมมือกันดำเนินการเพื่อพัฒนาเด็ก เยาวชน ประชาชนหรือสมาชิกของสังคมในทุกระดับ เช่น ความสามารถ ทักษะ ทักษะ พฤติกรรม ค่านิยม หรือคุณธรรม ทั้งในสถานศึกษา การเมือง เศรษฐกิจ เพื่อให้บุคคลดังกล่าวเป็นสมาชิกที่ดีและมีประสิทธิภาพของสังคม โดยกระบวนการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นระเบียบแบบแผนและไม่เป็นระเบียบแบบแผน ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน" (ภิญโญ สาธร, 2514)

จากความหมายของคำว่าการบริหารการศึกษาตามทัศนะของนักศึกษาคงกล่าวมาแล้ว จะเห็นว่า มีทัศนะไปในแนวทางเดียวกัน คือ เป็นการร่วมมือร่วมใจกันของบุคคล ดำเนินการด้วยกระบวนการทุกชนิดและทุกวิถีทางที่จะทำ ให้บุคคลพัฒนาความรู้ ความสามารถในด้านต่าง ๆ พัฒนาทัศนคติและพฤติกรรมอื่นที่เป็นค่านิยมหรือคุณธรรม ที่จะเป็ผลดีและเป็นที่ยอมรับนับถือของสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิก

2. กระบวนการบริหารการศึกษา

การบริหารการศึกษานั้นสามารถมองได้ 2 ลักษณะ คือ มองการบริหารการศึกษาในฐานะที่เป็นงานหรือภารกิจ (task) และการบริหารการศึกษาในฐานะที่เป็นกระบวนการ (สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2528) ในแง่ที่เป็นกระบวนการบริหารนั้น สมยศ นาวิการ (2522) ได้ให้คำอธิบายไว้ว่าเป็นแนวทางของการกระทำสิ่งต่าง ๆ อย่างมีระบบและการจัดองค์การ หมายความว่า ผู้บริหารจะต้องประมาณทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งบุคคลและวัสดุประสงค์ขององค์การ เขาควมกัน ในการบริหารงานแต่ละอย่างให้เสร็จสิ้นไปนั้น ผู้บริหารทุกคนจะเริ่มการวางแผนจัดหรือปรุงแต่งองค์การของตน ดำเนินงานการจัดการเกี่ยวกับกำลังคนต่อเนื่องด้วยการสั่งการ และทำการควบคุมงานต่าง ๆ เป็นลักษณะของกระบวนการ การปฏิบัติงานหลาย ๆ

อย่างทีต่อเนื่องกันไปตลอดเวลา การบริหารงานตามหน้าที่ที่จะดำเนินไปเป็นวัฏจักร หมุนเวียนเป็นกระบวนการเช่นนี้เรื่อยไป

การปฏิบัติหน้าที่ด้านใดด้านหนึ่ง ไม่ว่าจะ เป็น การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการหรือการควบคุมแต่ละด้านย่อมต่อเนื่องและสัมพันธ์กับด้านอื่น ๆ เสมอองค์การที่จัดขึ้น จะมีขนาดและมีความเป็นระเบียบที่เหมาะสมเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับกาพิจารณาถึงลักษณะชนิดและขนาดของแผนงานที่วางไว้ ท่านองเคียวกับการสั่งการจะสำเร็จได้ราบรื่นเพียงใด ก็ย่อมขึ้นอยู่กับการวางแผน การจัดองค์การ และการใดคนที่มีคุณภาพเหมาะสมหรือไม่เป็นต้น (ธงชัย สันติวงษ์, 2523)

กระบวนการบริหาร (Process of administration) หรือ การประกอบการในทางการบริหารนี้ ซึ่งบางทีจัดว่าเป็นหน้าที่ของนักบริหาร (Executive's function) ได้มีผู้ให้ความเห็นถึงลำดับขั้นที่สำคัญของกระบวนการบริหารไว้แตกต่างกัน บางท่านเห็นว่าจะต้องประกอบด้วยการวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การอำนวยการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) และการควบคุม (Controlling) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การเสนอความเห็นในเรื่องที่เกี่ยวกับกระบวนการบริหารนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการค้นคว้าในเรื่องที่เกี่ยวกับการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific management) นักบริหารที่เสนอรูปแบบกระบวนการบริหารในช่วงนี้ คือ เฮนรี ฟาโยล์ นักวิศวกรเหมืองแร่ ชาวฝรั่งเศส ได้เสนอกระบวนการต่าง ๆ ทางการบริหารไว้ 5 ประการ คือ การวางแผน (To plan) การจัดองค์การ (To organize) การบังคับบัญชา (To command) การประสานงาน (To co-ordinate) และการควบคุม (To control) (สมพงษ์ เกษมสิน, 2526)

จากแนวความคิดนี้เอง Gulick and Urwick (1937) อ้างถึงใน สมพงษ์ เกษมสิน, 2526) จึงได้สรุปกระบวนการบริหารไว้ใน " Paper on the Science of Administration ในปี 1937 ว่า กระบวนการบริหารย่อมประกอบด้วย ขั้นตอนที่สำคัญ 7 ประการ หรือที่เรียกกันย่อ ๆ ว่า " POSDCoRB Model" คือ

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง การจัดวาง
โครงการและแผนปฏิบัติรวมทั้งวิธีปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของ
หน่วยงาน
 2. การจัดหน่วยงาน (Organizing) หมายถึง การ
กำหนดโครงสร้าง อำนาจ หน้าที่ การแบ่งส่วนงาน การจัดสายงาน เพื่อให้การ
ปฏิบัติงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์
 3. การจัดตัวบุคคล (Staffing) หมายถึง การบริหาร
งานค้ำบุคลากร อันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา และการพัฒนาบุคลากร
การเสริมสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี
 4. การอำนวยการ (Directing) หมายถึง การวินิจฉัย
สั่งการ การควบคุมบังคับบัญชา และการควบคุมการปฏิบัติงาน ในฐานะผู้บริหารเป็น
หัวหน้าหน่วยงาน
 5. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การ
ประสานกิจการต่าง ๆ ของหน่วยงาน เพื่อให้เกิดมีการร่วมมือประสานงานที่ดี
และดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางเดียวกัน
 6. การรายงาน (Reporting) หมายถึง การรายงานผล
การปฏิบัติงานของหน่วยงาน เพื่อให้ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความ
เคลื่อนไหว และความคืบหน้าของกิจการอย่างสม่ำเสมอ
 7. การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การจัดทำ
งบประมาณ การจัดทำบัญชีการใช้จ่ายเงิน และการควบคุมตรวจสอบทางด้านการเงิน
และทรัพย์สิน
- สมาคมผู้บริหารการศึกษาสหรัฐอเมริกา AASA (American
Association of School Administrators 1955) ได้เสนอกระบวนการ
บริหารการศึกษาไว้ 5 ประการ เรียกอ ย ๆ ว่า "PASCoe" ประกอบด้วย
กระบวนการบริหาร 5 ประการ คือ

1. Planning การวางแผน หมายถึง การวางแผนหรือโครงการสำหรับการปฏิบัติงานในอนาคตให้ตรงกับเป้าหมายที่ต้องการ โดยกำหนดงานที่จะทำ วิธีทำและวัตถุประสงค์รายย่อยของการทำงานนั้น ๆ ขึ้นไว้ล่วงหน้า เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของบุคลากรทุกฝ่าย

2. Allocation หมายถึง การแสวงหากำหนดตัวบุคคลและวัสดุทุกชนิดที่จำเป็น เพื่อการปฏิบัติตามแผน

3. Stimulation หมายถึง การเสริมกำลังบำรุงขวัญ กระตุ้นและส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผลงานมีทั้งปริมาณและคุณภาพ

4. Coordinating หมายถึง การประสานงาน คือ การจัดให้ตัวแทนของหน่วยงานย่อยทุกหน่วยพบปะปรึกษาหารือกัน เพื่อให้โอกาสแสดงความคิดเห็น หรือทราบเรื่องการปฏิบัติงานของผู้อื่น และเพื่อให้งานสัมพันธ์ไม่ขัดแย้งกัน โดยมีเป้าหมายขององค์การเป็นหลัก

5. Evaluation หมายถึง การประเมินผลงานหรือการตรวจสอบการปฏิบัติงานทุกระยะ ให้ทราบผลการปฏิบัติและปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อหาทางแก้ไขทุกระยะ และการประเมินผลขั้นสุดท้ายเพื่อเปรียบเทียบผลงานที่ได้กับเป้าหมายที่ตั้งไว้ตั้งแต่ต้น เพื่อวางแผนใหม่สำหรับการปฏิบัติงานในอนาคต

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528) ได้ให้ความสำคัญต่อกระบวนการบริหาร เพราะจะทำให้การดำเนินงานของโรงเรียนประถมศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ซึ่งได้ให้แนวคิดในกระบวนการบริหารว่ามีหลายขั้นตอนและประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญไม่น้อยกว่า 4 ขั้นตอน ได้แก่

- ขั้นที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน : ปัญหาและความต้องการ
- ขั้นที่ 2 การวางแผน
- ขั้นที่ 3 การดำเนินการตามแผน
- ขั้นที่ 4 การประเมินผล

กล่าวโดยสรุป กระบวนการบริหารการศึกษาเป็นแนวทางการกระทำ งานต่าง ๆ อย่างมีระบบ มีขั้นตอนต่อเนื่องกัน การบริหารที่มีประสิทธิภาพ ต้องดำเนินการครบทุกขั้นตอนตามกระบวนการบริหาร

3. ขอบเขตของการบริหารการศึกษา

การบริหารโรงเรียนประถมศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนมีภารกิจหรือหน้าที่ที่จะต้องบริหารโรงเรียนที่อยู่ในความรับผิดชอบให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่วางไว้ สำหรับภารกิจที่จะต้องบริหารโรงเรียน ได้มีนักการศึกษาได้เสนอแนะไว้หลายประการ คือ การวางโครงการด้านการเรียนการสอน ด้านกิจการนักเรียน ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ที่สอดคล้องกับแผน การเงินและงานธุรการ งานประชาสัมพันธ์ การวางแผน การประสานงาน มิลเลอร์ (Miller, 1965) ซึ่งมีความสอดคล้องกับความคิดเห็นของ เฟเบอร์ (Faber, 1970) กล่าวว่า งานของผู้บริหารโรงเรียนควรแยกออกเป็น 8 ประเภท คือ การจัดและพัฒนาหลักสูตร งานกิจการนักเรียน งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน งานบุคลากร งานอาคารสถานที่ งานจัดองค์การและโครงสร้าง งานธุรการและการเงิน และการจัดอำนวยความสะดวกในการเดินทางของนักเรียน จากแนวความคิดนี้ได้มีผู้ให้ความคิดเห็นว่า งานบริหารการศึกษาควรแบ่งออกเป็น 6 ประเภท คือ งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน (School Community Relationship) หลักสูตรและการสอน (Curriculum and Instruction) งานกิจการนักเรียน (Pupil Personnel) งานบุคลากร (Staff Personnel) งานจัดหาเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ (Physical Facilities) และการจัดการด้านธุรการและการเงิน (Finance and Business Management)

จากแนวคิดดังกล่าวจึงพอจะสรุปได้ว่า ในการบริหารศึกษามีขอบเขตและมีความสอดคล้องกับแนวของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2528) ดังนี้คือ

1. งานวิชาการ
2. งานอาคารสถานที่
3. งานบุคลากร
4. งานกิจการนักเรียน
5. งานธุรการและการเงิน
6. งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

การบริหารงานกิจการนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา

งานกิจการนักเรียน เป็นงานที่สำคัญในการบริหารโรงเรียนซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนในห้องเรียนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักสูตร การบริหารงานกิจการนักเรียนจึงเป็นความรับผิดชอบที่สำคัญของผู้บริหารการศึกษาที่ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการโรงเรียนจะต้องจัดการทุกอย่างภายในโรงเรียนให้บรรลุตามเป้าหมายของการศึกษา

การบริหารกิจการนักเรียน เป็นการดำเนินกิจกรรมทุกชนิดที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนในส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับการสอนในห้องเรียน พร้อมทั้งนี้ได้กำหนดงานหลักในการบริหารกิจการนักเรียนที่ผู้บริหารในโรงเรียนควรจะได้จัดทำคือ (ภิญโญ สาธร, 2516)

- การจัดทำสำมะโนโรงเรียน และการทำนายปริมาณนักเรียน
- การรับนักเรียน การแบ่งกลุ่มเข้าชั้นเรียน การเลื่อนชั้น
- การรายงานเกี่ยวกับตัวนักเรียน เช่น ความประพฤติ ผลการเรียน
- การรักษาระเบียบวินัยของโรงเรียน
- การแนะแนวนักเรียน
- การบริการเกี่ยวกับสุขภาพ พละนันทรมของนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2528, เล่ม 5) ได้กำหนดขอบข่ายของงานกิจการนักเรียน ดังนี้คือ

1. กิจกรรมที่โรงเรียนต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2523 ระเบียบที่เกี่ยวข้องและเรื่องที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียน เช่น
 - 1.1 การจัดทำเชตบริการ
 - 1.2 การจัดทำสำมะโนนักเรียน
 - 1.3 การเกณฑ์-การรับนักเรียนเข้าเรียน
 - 1.4 การปฐมนิเทศผู้ปกครอง
 - 1.5 การแก้ปัญหาหนีเรียนขาดเรียน

2. กิจกรรมที่โรงเรียนจัดบริการให้นักเรียน เช่น
 - 2.1 การบริการสุขภาพ
 - 2.2 การจัดอาหารกลางวัน
 - 2.3 การบริการแนะแนว
 - 2.4 การบริการนักเรียนขาดแคลน
 - 2.5 พุนการศึกษา
3. กิจกรรมที่ส่งเสริมให้มีขึ้นในโรงเรียน เช่น
 - 3.1 กิจกรรมที่ส่งเสริมประชาธิปไตย
 - 3.2 กิจกรรมเสริมสร้างวินัยในโรงเรียน
 - 3.3 กิจกรรมจัดตั้งชุมนุมต่าง ๆ
 - 3.4 กิจกรรมสหกรณ์นักเรียน
 - 3.5 การจัดทัศนศึกษา
 - 3.6 การจัดกีฬา
 - 3.7 การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน
 - 3.8 การบำเพ็ญประโยชน์ต่อโรงเรียนและชุมชน
4. กิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับศิษย์เก่า เช่น
 - 4.1 การติดตามผลนักเรียน
 - 4.2 การตั้งสมาคมศิษย์เก่า
 - 4.3 การสรรหาและยกย่องคนดีเด่น ประจำท้องถิ่นและชุมชน

จากความหมายและการแบ่งการบริหารกิจการนักเรียนของนักการศึกษา พอจะสรุปได้ว่า การบริหารกิจการนักเรียน เป็นการดำเนินกิจการต่าง ๆ ในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนทุกเรื่อง ตั้งแต่เข้าโรงเรียน จนกระทั่งออกจากโรงเรียน ในส่วนที่ไม่ใช่การเรียนการสอนในชั้นเรียน และเป็นงานที่มีความสำคัญประการหนึ่งในการบริหารงานของหัวหน้าสถานศึกษา

การบริหารกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา

กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย เป็นกิจกรรมหนึ่งในการบริหารกิจการนักเรียนที่สนองตามจุดมุ่งหมายของการบริหารงานเป็นอย่างดี สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ เสนอแนวทางการบริหารโครงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาในปี พ.ศ. 2528 ดังมีเนื้อหาสาระดังนี้

1. ผู้บริหารโรงเรียนต้องแต่งตั้งคณะกรรมการศึกษาคู่มือการจัดกิจกรรมและบรรยายให้ผู้บริหารและคณะครู
2. ผู้บริหารโรงเรียนจัดประชุมสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ระหว่างคณะวิทยากร ผู้บริหาร คณะครู และคณะกรรมการศึกษา
3. ผู้บริหารแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อกำหนดการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา เพื่อจัดทำโครงการเสนอให้ผู้บริหารอนุมัติ
4. หลังจากได้รับอนุมัติโครงการ คณะกรรมการดำเนินการตามโครงการในรูปของการทดลอง แล้วศึกษาขั้นตอนของการดำเนินงานจัดกิจกรรม ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมโดยมีขั้นตอนดังนี้
 - 4.1 จัดประชุมเพื่อกำหนดหัวข้อ ประเด็นสภาพปัจจุบันของโรงเรียน โดยให้คณะครูร่วมกันกำหนดหัวข้อที่จะไปประเมินหรือกำหนดวาระการประชุม
 - 4.2 ผู้บริหารจัดประชุมเพื่อให้คณะครูได้มองสภาพโรงเรียนที่เป็นอยู่และสภาพที่คาดหวังของโรงเรียนในอนาคต
 - 4.3 เพื่อให้โรงเรียนมีเป้าหมายพัฒนา ต้องจัดประชุมเพื่อกำหนดเป้าหมายของโรงเรียนและวิธีปฏิบัติ โดยให้ครูทุกคนมีส่วนร่วมกำหนดเป้าหมาย โดยครอบคลุมกระบวนการในโรงเรียน โดยเน้นให้ทุกเป้าหมายไปสู่ความเป็นประชาธิปไตย
 - 4.4 นำแม่แบบ วิธีการประชาธิปไตยไปฝึกฝนนักเรียนโดยผู้บริหารโรงเรียน ควรกำหนดให้ทุกชั้นดำเนินการให้เป็นแนวเดียวกัน เช่น ทุกชั้นมีการสอน

ชาวและเหตุการณ์ ฝึกให้นักเรียนปกครองกันเอง โดยมีครู เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำ ครูประจำชั้น ครูประจำวิชา พยายามมอบงานที่มีลักษณะเป็นกลุ่ม เพื่อให้ให้นักเรียนได้รู้จักทำงานร่วมกันและทุกชั้นเรียนต้องมีการสร้างข้อตกลง

4.5 ผู้บริหารโรงเรียนควรออกนิเทศการเรียนการสอนเป็นประจำทุกวัน หรือมอบให้ครูวิชาการนิเทศ และควรมีการประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาการเรียนการสอนเป็นประจำทุกเดือน

4.6 เมื่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนา ประชาธิปไตยภายในชั้นเรียนเริ่มเป็นระบบมากขึ้น จึงค่อยเริ่มพิจารณาจัดกิจกรรม เสริมการฝึกระบบประชาธิปไตยให้เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียนต่อไป

5. การนิเทศและติดตามผล ผู้บริหารโรงเรียนหรือหัวหน้าฝ่าย วิชาการ หรือครูที่มีความเข้าใจในการจัดกิจกรรมนี้ นิเทศและติดตามผลการทำงาน ของเพื่อนครูในโรงเรียน โดยดำเนินการดังนี้

5.1 จัดประชุมเพื่อชี้แจงแนวทางในการจัดกิจกรรม

5.2 ให้คำปรึกษาครูที่มีปัญหาในการจัดกิจกรรม

5.3 สังเกตการสอนของครูแต่ละชั้น และการจัดกิจกรรมอื่น ๆ

เป็นครั้งคราว

5.4 สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในขณะที่อยู่ในและนอก โรงเรียน และขณะทำกิจกรรม ว่ามีพฤติกรรมเป็นประชาธิปไตยหรือไม่

6. การประเมินผลโครงการการจัดกิจกรรม ผู้บริหารและคณะครู ควรร่วมกันประเมินผลการดำเนินการตามคู่มือการจัดกิจกรรม

การบริหารกิจกรรมนี้เป็นโครงการของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ผู้อำนวยการประถมศึกษาจังหวัด หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ ศึกษา นิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครู จะต้องให้ความสนใจเกี่ยวกับวิธีการดำเนินงาน ตามโครงการ ศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการดำเนินงานตามโครงการและ กำหนดบทบาทในการปฏิบัติงานของตนเองให้ชัดเจน จนสามารถปฏิบัติงานอย่างได้ผล (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528)

พฤติกรรมที่แสดงถึงการมีวิถีชีวิตประชาธิปไตย

จากการวิเคราะห์ความหมายของวิถีชีวิตประชาธิปไตย เพื่อให้เหมาะสมกับจิตวิทยาพัฒนาการของนักเรียนระดับประถมศึกษา ควรแสดงออกดังนี้คือ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528)

1. การระงับอารมณ์ พฤติกรรมที่แสดงออก ควรมีดังนี้

1.1 เคารพซึ่งกันและกัน ทางกาย ได้แก่ การแสดงความเคารพซึ่งกันและกัน เช่น การทักทาย การให้เกียรติผู้อื่น การแสดงความเคารพแก่บุคคลซึ่งอาวุโสกว่า การให้การต้อนรับแก่บุคคลและการแสดงความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน

1.2 เคารพกันทางวาจา ได้แก่ การพูดจาให้เหมาะสมกับกาลเทศะ ใช้คำพูดเหมาะสมตามฐานะของบุคคล พูดจาสุภาพ ไม่ก้าวร้าวต่อเสียด ไม่พูดในสิ่งที่จะทำให้ผู้อื่นเกิดความเคืองแค้น ไม่นำความลับของบุคคลอื่นไปเปิดเผย และไม่พูดนินทาหรือโกหกหลอกลวง

1.3 เคารพในสิทธิของผู้อื่น ได้แก่ การไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น ทั้งทางกายหรือวาจา รู้จักเคารพในสิทธิของผู้อื่นก่อนหลัง เคารพในความเป็นเจ้าของสิ่งของเครื่องใช้และต้องรู้จักขออนุญาตเมื่อล่วงล้ำเข้าไปในที่อยู่อาศัยของบุคคลอื่น

1.4 เคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น ได้แก่ การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เมื่อมีผู้เสนอความคิดเห็น ควรฟังด้วยความตั้งใจและใคร่ครวญด้วยวิจาร์ณญาณหากเห็นว่าเป็นการเสนอแนวคิดที่ดีมีประโยชน์มากกว่าความคิดเห็นของตนก็ควรยอมรับและปฏิบัติตาม

1.5 เคารพกฎระเบียบของสังคม ได้แก่ การยึดมั่นในกรอบระเบียบของสังคม เช่น วัฒนธรรม ประเพณี กฎเกณฑ์ทางสังคม และกฎหมายของประเทศ

1.6 มีเสรีภาพและใช้เสรีภาพในขอบเขตของกฎหมาย และขนบธรรมเนียมประเพณี

2. สามัคคีธรรม พฤติกรรมที่แสดงออกควรมีดังนี้

2.1 การรู้จักประสานประโยชน์ โดยถือประโยชน์ส่วนรวมหรือของชาติเป็นที่ตั้ง ได้แก่ การทำงานร่วมกันอย่างสันติวิธี รู้จักการประนีประนอม โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ส่วนรวมเป็นใหญ่ มีการเสียสละความสุขส่วนตนหรือหมั่นละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมหรือของชาติ

2.2 ร่วมมือกันในการทำงาน หรือทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งช่วยกัน โดยมีบุคคลผู้ร่วมงานตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ในการร่วมกันทำงานนี้จะต้องมีการวางแผนร่วมกันคิดและทำร่วมกัน ช่วยเหลือกัน ไม่หลีกเลี่ยงหรือเอาเปรียบคนอื่น

2.3 เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

2.4 รับผิดชอบหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากส่วนรวมและ

หน้าที่ต่อสังคม

2.5 ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในกลุ่ม ในหน่วยงาน

และในสังคม

3. ปัญญาธรรม พฤติกรรมที่แสดงออกควรมีดังนี้

3.1 การไม่ถือตนเป็นใหญ่ คือ การรู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การยอมรับฟังและปฏิบัติตามมติของเสียงส่วนมากในที่ประชุม หรือในการทำงานต่าง ๆ และการรู้จักเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี

3.2 เน้นการไขปัญหา ให้เหตุผลและความถูกต้องในการตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ ไม่ใช่เสียงส่วนมากในการตัดสินใจหาเสมอไป

3.3 เมื่อมีปัญหาใดเกิดขึ้นหรือเมื่อมีเรื่องที่จะต้องตัดสินใจ ทุกคนต้องร่วมกันคิดและช่วยกันตัดสินใจ โดยให้เหตุผล

3.4 ในกรณีที่มีปัญหาโต้แย้งในหมู่คณะ จะต้องช่วยกันอภิปรายจนกระทั่งสามารถชักจูงให้ทุกคนเห็นคล้อยตาม เมื่อเกิดการฉีกต่างก็มีเหตุผลที่ตีความกัน และไม่อาจชักจูงให้กลุ่มหันไปทางใดทางหนึ่งได้เท่านั้น จึงจะใช้วิธีการออกเสียง

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา

การบริหารกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ ในการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษา ตรวจสอบแนวความคิดของการบริหารกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย เพื่อช่วยเน้นให้เห็นขอบเขตการบริหารงาน ตลอดจนปัญหาการบริหารงานทั้งหมด ผู้วิจัยได้จัดหมวดหมู่การบริหารกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ ออกเป็น 5 หมวด ดังนี้

1. การวางแผน
2. โครงสร้าง
3. การดำเนินการ
4. การประเมินผล
5. ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข

1. การวางแผน (Planning)

การวางแผนเป็นกระบวนการขั้นต้นที่สำคัญของกระบวนการบริหาร แผนเป็นกระบวนการขั้นหนึ่งในการบริหารงานให้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์และนโยบายที่วางไว้ แผนเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการใช้ความรู้ในทางวิทยาการและวิจารณ์ญาณวินิจฉัยเหตุการณ์ในอนาคต แล้วกำหนดวิธีการโดยถูกต้องและมีเหตุผล เพื่อให้การดำเนินงานตามแผนเป็นไปโดยเรียบร้อยสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพที่สุด (มาลัย หุวะนันทน์, 2507)

อีกความหมายหนึ่ง การวางแผนเป็นเรื่องเกี่ยวกับการวินิจฉัยเพื่อเลือกกำหนดวิธีปฏิบัติงานที่เห็นว่าดีที่สุด โดยพิจารณาจากข้อมูล ข่าวสารและกรณีแวดล้อมต่าง ๆ การวางแผนเป็นการใช้ความคิด จินตนาการ คาดคะเนวิธีการเพื่อเลือกแนวทางที่ดีที่สุด เพื่อกำหนดเป้าหมายและวางโครงการในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (สมพงษ์ เกษมสิน, 2521)

การวางแผนจึงเป็นกระบวนการกำหนดทางเลือกที่จะดำเนินการในอนาคต เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการโดยวิธีการที่ให้ประโยชน์สูงสุด (สนานจิตร์ สุคนธ์ทรัพย์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยนครราชสีมา, 2524)

กล่าวโดยสรุป การวางแผนเป็นกระบวนการที่สำคัญลำดับแรกของการบริหารเป็นความพยายามที่จะเสนอทางเลือกที่ดีที่สุดภายใต้ความจำกัดของทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อแก้ไขปัญหาและปรับปรุงพัฒนาสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้เกิดขึ้น สำหรับการปฏิบัติงานขององค์การหรือหน่วยงานต่อไป

1. การจัดระบบการวางแผน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2527) ได้จัดระบบการวางแผนเพื่อการประถมศึกษา ดังนี้

ก. แดงจุดประสงค์ นโยบาย เป้าหมายและแผนงาน
โครงการพัฒนาการประถมศึกษาให้ทุกหน่วยงานในสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบอย่างชัดเจน และมองเห็นแนวทางปฏิบัติตรงกัน รวมตลอดถึงการสนับสนุนด้านงบประมาณ บุคลากรและบริการต่าง ๆ

ข. สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสนองจุดประสงค์
นโยบาย เป้าหมาย ด้วยการวางแผนพัฒนาการประถมศึกษาของจังหวัด ให้สอดคล้องกับของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พร้อมทั้งแถลงนโยบายและแนวทางการพัฒนาการประถมศึกษาจังหวัดให้สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอได้รู้เข้าใจ และรับไปดำเนินการ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดจัดสรรงบประมาณ บุคลากร และให้บริการแก่สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ ต่อจากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

ค. สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอรับนโยบายและงบประมาณไปจัดดำเนินการโดยประสานกับกลุ่มโรงเรียนและโรงเรียน

ง. กลุ่มโรงเรียนจะนำแนวปฏิบัติและงบประมาณมาจัดประชุมดำเนินการกับโรงเรียนในกลุ่มของตน

จ. โรงเรียนจะรับแนวปฏิบัติและงบประมาณไปประชุมคณะครูในโรงเรียน เพื่อสำรวจสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ ในการที่จะพัฒนาการประถมศึกษา ตามความต้องการของหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521 โดยให้สอดคล้องกับความต้องการ ของท้องถิ่นและแนวนโยบายของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด

2. การวางแผนงานโรงเรียน

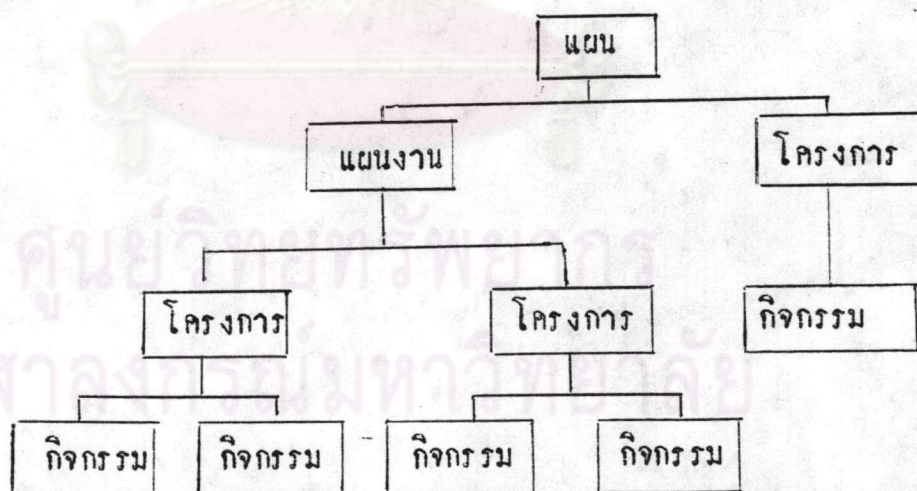
สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2526) ได้ให้ความหมายของแผน แผนงานและโครงการ ดังนี้

ก. แผน (Plan) คือ แนวทางหรือวิธีการที่กำหนดไว้เพื่อแสดงถึงสิ่งที่จะดำเนินการในอนาคต ซึ่งประกอบด้วย นโยบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย วิธีดำเนินการ แผนงาน/โครงการ การจัดหาทรัพยากรและการประเมินผล

ข. แผนงาน (Programme) คือ กลุ่มของโครงการที่ดำเนินการภายใต้วัตถุประสงค์หนึ่งหรือหลายวัตถุประสงค์ของแผน แผนงานนี้บรรจุไว้ในแผนเพื่อสนับสนุนให้แผนบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้

ค. โครงการ (Project) คือ การนำเอากลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันมาดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายเฉพาะของแผนงาน ซึ่งบรรจุอยู่ในแผน เพื่อเป็นส่วนสนับสนุนให้แผนบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

सनานจิศร สุลคนษศรัพพิ (2528) ได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างแผน แผนงานและโครงการ ดังนี้

จากแผนภูมิต้นี้จะเห็นได้ว่า แผนประกอบด้วย แผนงานและโครงการซึ่งจะช่วยให้การดำเนินงานตามแผนบรรลุวัตถุประสงค์ แผนงานประกอบด้วยโครงการตั้งแต่สองโครงการขึ้นไป ซึ่งมีวัตถุประสงค์ไปในแนวเดียวกัน สอดคล้องสัมพันธ์กัน

3. ขั้นตอนการดำเนินงานในการจัดทำแผนบริหารโรงเรียน

การวางแผนเป็นกระบวนการที่มีเหตุผลและมีหลักเกณฑ์ที่เชื่อถือได้ แต่ละขั้นตอนมีความสัมพันธ์และต่อเนื่องกันอย่างเป็นระบบ สำหรับขั้นตอนการปฏิบัติในการจัดทำแผนจนถึงขั้นนำแผนไปปฏิบัติ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2526) ได้แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

ก. ขั้นเตรียมการและจัดทำแผน สำหรับขั้นนี้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย ครู อาจารย์ กรรมการศึกษา จะต้องมีความเข้าใจในการจัดทำแผนและร่วมมือร่วมใจกัน มีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและยอมรับในการกำหนดแนวทางปฏิบัติร่วมกัน เพื่อเป็นการเตรียมตัวบุคลากรและรวบรวมข้อมูลรายละเอียดต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องกำหนดไว้ในการวางแผน

ข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการจัดทำแผน คือ จำนวนงบประมาณที่ได้รับจัดสรรประจำปี เมื่อโรงเรียนทราบจำนวนงบประมาณที่ได้รับแล้ว จึงจัดให้มีการประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์อย่างกว้าง ๆ ให้เหมาะสมกับจำนวนงบประมาณ เพื่อเป็นแนวทางที่จะต้องจัดทำแผนในรายละเอียดต่อไป โรงเรียนอาจตั้งคณะกรรมการดำเนินการจัดทำแผนเฉพาะเรื่องโดยให้สอดคล้องสัมพันธ์กับการดำเนินงานของโรงเรียน คณะทำงานแต่ละชุดอาจจะแบ่งแยกกันทำงานเป็นโครงการ โดยแบ่งงานรับผิดชอบเป็นเรื่อง ๆ หรือเป็นโครงการ ๆ ก็ได้

ข. ขั้นวางแผนตามกระบวนการวางแผน ดำเนินตามลำดับขั้นดังนี้

1. สำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ของโรงเรียน อาจแยกได้เป็นสองส่วน คือ ส่วนที่ได้จากการประเมินผลของปีการศึกษาที่ผ่านมาและส่วนที่ได้จากสถานการณ์ปัจจุบัน รวมทั้งปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องที่จำเป็นต้องทราบเพื่อที่จะสามารถกำหนดความต้องการและตัดสินใจดำเนินงานได้อย่างถูกต้องในที่สุด

2. กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย อาจกำหนดไว้อย่างกว้าง ๆ แต่ให้ครอบคลุม โดยแสดงให้เห็นภาพส่วนรวม ส่วนรายละเอียดที่ชัดเจนให้บรรจุไว้ในแต่ละโครงการ รวมทั้งกำหนดกรอบหน้าที่ความสำเร็จของโครงการไว้เพื่อให้ได้ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้และเพื่อการติดตามและประเมินผล

3. กำหนดแผนงาน โครงการและงบประมาณให้มีความสัมพันธ์กัน ซึ่งถือว่าเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของแผน ที่สนับสนุนให้แผนบรรลุความสำเร็จได้

4. กำหนดวิธีการดำเนินงานตามแผน เพื่อให้แผนประสบความสำเร็จและบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

5. กำหนดให้มีการควบคุม ติดตามและประเมินผล ในชั้นนี้อาจจะกำหนดไว้ในแต่ละโครงการ เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของแต่ละโครงการ

ค. ขั้นตอนปฏิบัติตามแผน เป็นขั้นเริ่มต้นเมื่อได้จัดทำแผนสำเร็จเรียบร้อยแล้ว และพร้อมที่จะลงมือปฏิบัติ

เนื่องจากระบบการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาดำเนินการในระบกกุ่มโรงเรียน ดังนั้นเมื่อโรงเรียนจัดทำแผนเสร็จเรียบร้อยแล้ว ควรเสนอคณะกรรมการกุ่มโรงเรียนให้นำไปรวบรวมเป็นแผนของกลุ่ม เพื่อเสนอปัญหาและความต้องการในลักษณะของกลุ่ม จะได้มีความเป็นไปได้ในเรื่องการจัดสรรทรัพยากรสนับสนุน และช่วยให้เกิดการปฏิบัติได้จริง

ก่อนเริ่มปฏิบัติตามโครงการต่าง ๆ ในแผน จะต้องมีการเตรียมบุคลากร เทคนิค วิธีการ และทรัพยากรต่าง ๆ โดยให้ทำความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับนโยบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ขั้นตอน และวิธีการทำงานตามระยะเวลาที่กำหนด เพื่อให้เกิดการจัดสรรทรัพยากรและแบ่งความรับผิดชอบได้อย่างเหมาะสม ตรงตามความสามารถของบุคคล อันจะทำให้การดำเนินงานเกิดความคล่องตัวและบรรลุเป้าหมายในที่สุด

ระหว่างปฏิบัติตามแผนหรือปฏิบัติในปฏิบัติงานที่กำหนดไว้ หากเกิดมีปัญหาคืออุปสรรคใด ๆ ก็ให้รับพิจารณาหาทางแก้ไขปรับปรุงในทันทีทันใด โดยการพิจารณาและตัดสินใจร่วมกันของคณะทำงาน การปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงานให้ยึดตามขั้นตอนที่ไว้ จัดให้มีการตรวจสอบการปฏิบัติงานและผลการดำเนินงานเป็นระยะ ๆ เพื่อให้สามารถยืดหยุ่นในทางปฏิบัติได้ เมื่อเกิดมีปัญหาคืออุปสรรคที่พบในทันทีทันใดได้ หรือขั้นตอนใดอาจจะเร่งปฏิบัติงาน หรืออาจจะระงับไว้

หรือชดวไว้ในขั้นตอนใดก็ได้ แต่ในที่สุดก็สามารถบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายตามระยะเวลาที่กำหนด

ง. ขั้นการติดตามและประเมินผล

การดำเนินการในขั้นนี้ให้พิจารณาถึงเครื่องมือวัดที่สามารถวัด หรือแสดงให้เห็นได้ชัดว่าเป็นความสำเร็จหรือผลของงานที่แท้จริง ตัวอย่างเครื่องมือวัดที่เชื่อถือได้ เช่น ถ้าจะดูหรือวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก็อาจจะดูได้จากคะแนนการสอบผ่านจุดประสงค์ต่าง ๆ อัตราการเลื่อนชั้นหรือผลการสอบปลายปีของนักเรียนแต่ละชั้น โดยเปรียบเทียบกับปีการศึกษาที่ผ่านมาหรือการสอบแต่ละภาคการศึกษา เมื่อเปรียบเทียบกับผลการเรียนระหว่างปี เป็นต้น

ดังนั้น การวางแผนจึงเป็นขั้นตอนแรกและขั้นตอนที่มีความสำคัญของการบริหารงาน โดยเฉพาะงานกิจการนักเรียน ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องวางแผนทั้งแผนระยะสั้นและแผนระยะยาว หรือแผนหลักและแผนรอง เป็นต้น แต่จะต้องคำนึงถึงการกำหนดเป้าหมายและการกำหนดการปฏิบัติ เพื่อให้ได้ผลงานตามเป้าหมาย แต่ทั้งนี้แผนงานที่กำหนดต้องสอดคล้องกับนโยบายหลัก

2. โครงสร้าง (Structure)

โครงสร้างประกอบด้วยกลุ่มงานหรือกิจกรรมซึ่งรวมกันขึ้นเป็นหน่วยงานต่าง ๆ ในองค์กร เช่น กรม กอง หรือฝ่ายต่าง ๆ นอกจากนี้ยังหมายถึงรวมถึงสายทางเดินของงาน (Work flow) ในระหว่างกลุ่มงานต่าง ๆ ตลอดจนระบบการแบ่งส่วนอำนาจหน้าที่ ระบบการสื่อสารความ ระบบการประสานงาน ระบบการวางแผน การวินิจฉัยสั่งการและการควบคุม (ชาอุทัย สวีตริงสิมา และเชิดวิทย์ ฤทธิประศาสน์, 2528) ซึ่งมีความคิดเห็นสอดคล้องกับ อุทัย บุญประเสริฐ (2529) กล่าวว่า ส่วนที่เป็นโครงสร้างเป็นสิ่งสำคัญภายในองค์กร จะสะท้อนให้เห็นรูปงานหรือหน่วยงานภายในองค์กรนั้น ๆ แสดงให้เห็นถึงสายการดำเนินงานภายใน แสดงถึงการจัดสรรส่วนต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร

ในการบริหารกิจกรรมจะต้องมีสายงานและแผนงานการดำเนินงานไว้ให้ปรากฏชัด หัวหน้าสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีบทบาทที่สุดในการวางโปรแกรมกิจกรรม

สถานศึกษาขนาดใหญ่ทั่วหน้าสถานศึกษาอาจมอบหมายให้ผู้มีหน้าที่ชั้นรอง ๆ ลงไปปฏิบัติแทนตนได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2520)

ตามโครงสร้างหลักสูตร พุทธศักราช 2521 และหลักสูตร พุทธศักราช 2524 โรงเรียนจัดกิจกรรมนักเรียนให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และสนองความสามารถ ความถนัด และความสนใจของนักเรียนทุกคน ดังนั้นจะเห็นได้ว่า งานกิจกรรมนักเรียนในปัจจุบันมีขอบข่ายกว้างขวางมาก ในการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพจะต้องอาศัยปัจจัยหลายด้านทั้งกำลังความคิด กำลังคน สถานที่ และงบประมาณ ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนที่ได้รับมอบหมายหัวหน้าหมวดกิจกรรมนักเรียน และครูที่ปรึกษากิจกรรมนักเรียนจะต้องมีแนวทางการดำเนินการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด

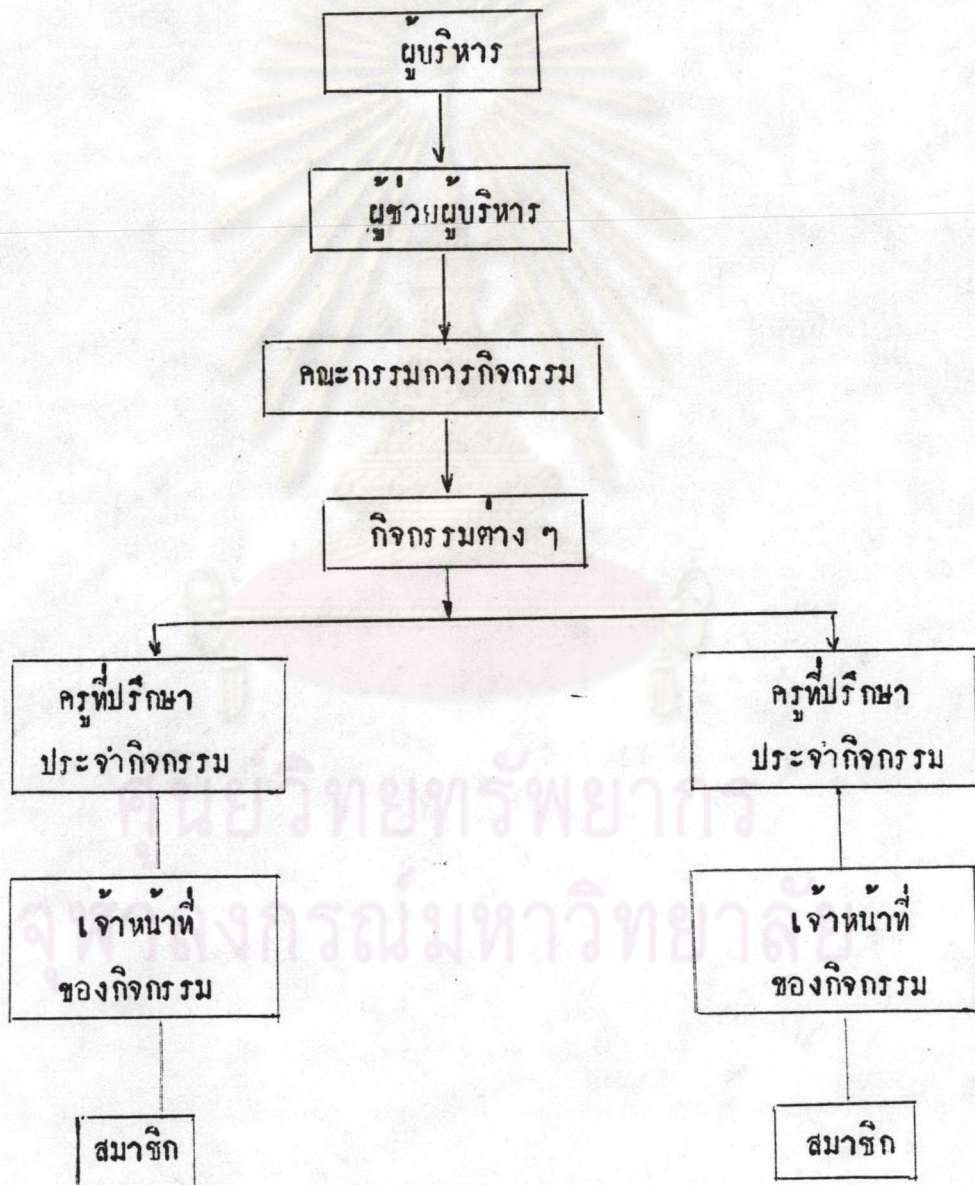
สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528, เล่ม 9) ได้เห็นความสำคัญของโครงสร้างในการบริหารงาน โดยได้จัดโครงสร้างระบบบริหารโรงเรียน แบ่งสายงาน หน้าที่ความรับผิดชอบฝ่ายต่าง ๆ ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้บริหารสูงสุด รองลงมาคือ ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนฝ่ายต่าง ๆ มีหน้าที่รับผิดชอบในฝ่ายของตน และมีบุคลากรรับผิดชอบตามภารกิจ ส่วนงานในโรงเรียนนั้นได้แบ่งออกเป็น 6 งาน คือ

1. งานวิชาการ
2. งานบุคลากร
3. งานกิจการนักเรียน
4. งานธุรการและการเงิน
5. งานอาคารสถานที่
6. งานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

สำหรับการจัดสายงานการบริหารกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ อยู่ในงานกิจการนักเรียน และในการบริหารกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษาของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ มีโครงสร้างในการจัดระบบงานบริหารกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย โดยมีผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้

รับผิดชอบสูงสุด หรือมอบอำนาจและความรับผิดชอบให้หัวหน้าฝ่ายกิจกรรม
 (Director of Student Activities) ทำได้ ถัดจากนั้นจะมีอาจารย์ที่ปรึกษา
 กิจกรรมช่วยเหลือในงานเกี่ยวกับกลุ่มกิจกรรมทั้งหลาย ปรากฏดังต่อไปนี้

แผนภูมิโครงสร้างการบริหารกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย

กล่าวโดยสรุป โครงสร้างในการบริหารกิจกรรมส่งเสริม
 ประชาธิปไตย จะต้องมีการจัดระบบงานหรือรูปขององค์การ มีแผนภูมิแสดงสายงาน
 มีการกำหนดขอบข่าย อำนาจหน้าที่ของผู้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมอย่างชัดเจน
 จากแผนภูมิโครงสร้างการบริหารกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยใน
 โรงเรียนประถมศึกษา แสดงให้เห็นถึงการจัดระบบงานที่เป็นแบบแผน (Formal
 Organization) มีสายงานการบริหาร มีบุคลากรรับผิดชอบงานแต่ละฝ่ายอย่าง
 ชัดเจน ซึ่งจะได้อ้างถึงรายละเอียดของแต่ละฝ่ายดังต่อไปนี้

หน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริหารโรงเรียน

ครูใหญ่เป็นผู้รับผิดชอบสูงสุดในกิจการทุกอย่างของโรงเรียน
 แต่ครูก็เป็นมนุษยธรรมดา จึงไม่สามารถจะชี้ทางแนะนำ ดูแลกิจกรรมทุกอย่างของ
 โรงเรียนได้ จึงจำเป็นต้องมอบอำนาจและความรับผิดชอบให้ผู้อื่นไปปฏิบัติแทน เพื่อ
 ตนเองจะได้มีเวลาคิดและวางแผน ในงานกิจกรรมนักเรียนอาจมอบอำนาจและความ
 รับผิดชอบให้หัวหน้าฝ่ายกิจกรรม (Director of Student Activities) ทำได้
 ถัดจากนั้นจะมีอาจารย์ที่ปรึกษากิจกรรมช่วยเหลือในงานเกี่ยวกับกลุ่มกิจกรรมทั้งหลาย
 (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2520)

ตามโครงการของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่ง
 ชาติ ในการบริหารกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย ได้กล่าวถึงหน้าที่ของผู้บริหาร
 โรงเรียนสรุปได้ดังนี้

1. ตั้งคณะกรรมการศึกษาการจัดกิจกรรมและประชุม
 สัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้บริหาร ครู อาจารย์และคณะกรรมการศึกษา
2. ตั้งคณะกรรมการดำเนินการจัดกิจกรรม
3. อนุมัติโครงการจัดกิจกรรม
4. การนิเทศและติดตามผล
5. การประเมินโครงการการจัดกิจกรรม

หน้าที่ความรับผิดชอบของหัวหน้ากิจกรรมหรือหัวหน้าโครงการ

กิจกรรม

หน้าที่ความรับผิดชอบของหัวหน้ากิจกรรม หรือหัวหน้าโครงการ
กิจกรรม กรมสามัญศึกษา (2526) ได้กล่าวถึงหน้าที่ความรับผิดชอบ ดังนี้

1. ช่วยเหลือหัวหน้าสถานศึกษาจัดทำแผนงานและ
โครงการจัดกิจกรรมนักเรียน
2. ร่วมกับครูที่ปรึกษากิจกรรมกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะ
เลือกเรียนกิจกรรมนั้น ๆ
3. ควบคุมดูแลเพื่อให้การดำเนินการจัดกิจกรรม
นักเรียนเป็นไปตามเป้าหมายและระเบียบแบบแผนของทางราชการ
4. จัดทำโครงการงบประมาณรายจ่ายในหมวดกิจกรรม
5. วิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ในการดำเนินการจัดกิจกรรม
เพื่อหาแนวทางปรับปรุงและแก้ปัญหานั้น ๆ
6. เป็นที่ปรึกษาของครูที่ปรึกษากิจกรรมในการดำเนินการ

จัดกิจกรรม

7. นิเทศการปฏิบัติงานการใช้อุปกรณ์ของครูที่ปรึกษา

กิจกรรม

8. จัดหาอุปกรณ์สำหรับใช้ในการปฏิบัติกิจกรรม
9. ติดตามประสานงานด้านกิจกรรมกับข้าราชการครูทั้งใน
สถานศึกษาและนอกสถานศึกษา
10. เสนอความคิดเห็นต่อหัวหน้าสถานศึกษาในกรณีเห็น
ควรยกเลิกกิจกรรมบางประเภท
11. ประเมินผลงานการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรม เสนอต่อ
หัวหน้าสถานศึกษาทุกปลายภาคเรียน

หน้าที่และความรับผิดชอบของครูที่ปรึกษากิจกรรมนักเรียน

1. รับผิดชอบการดำเนินการจัดกิจกรรม
2. จัดระเบียบข้อบังคับของแต่ละกิจกรรม

3. ประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนเข้าใจความมุ่งหมายและ
แนวการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรม

4. ดำเนินการรับสมัครสมาชิก

5. จัดประชุมปฐมนิเทศแก่สมาชิก

6. ร่วมกับคณะกรรมการดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติงาน
และกำหนดโครงการต่าง ๆ ของแต่ละกิจกรรม

7. จัดทำปฏิทินปฏิบัติงาน

8. ควบคุมกิจกรรมให้เป็นไปตามปฏิทินปฏิบัติงานของแต่ละ
กิจกรรม

9. ปรับปรุงให้สมาชิกได้พัฒนาตามนโยบายของทาง

โรงเรียน

10. ช่วยเหลือเป็นที่ปรึกษาและร่วมทำกิจกรรมกับสมาชิก

อย่างใกล้ชิด

11. ประสานงานกับครู อาจารย์ในโรงเรียน ครูที่ปรึกษา
กิจกรรมกับหัวหน้าหมวดกิจกรรม เพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปด้วยความราบรื่น

12. ประเมินผลการดำเนินการจัดกิจกรรมของสมาชิก
ทุกครั้งและทุกภาคเรียน เพื่อปรับปรุง

13. รายงานการประเมินผลต่อหัวหน้าหมวดกิจกรรม
นักเรียนและหัวหน้าสถานศึกษา

สำหรับในเรื่องหน้าที่และความรับผิดชอบของครูที่ปรึกษากิจกรรม
ส่งเสริมประชาธิปไตย ครูมีบทบาทในฐานะผู้ช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่คณะกรรมการ
นักเรียนในการปฏิบัติกิจกรรม โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างเสริมนักเรียนให้ทำงานแบบ
ประชาธิปไตย มุ่งเน้นการทำงานเป็นกลุ่ม (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา
แห่งชาติ, 2528) ซึ่งบทบาทของครูในการใช้กระบวนการกลุ่ม ควรปฏิบัติดังนี้

1. ยอมรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกทุกคน

2. ปฏิบัติงานร่วมกับนักเรียนในงานที่ครูพิจารณาว่าควรทำ

3. กระตุ้นให้ทุกคนมีส่วนร่วมปฏิบัติงาน

4. ให้ที่ประชุมตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ โดยครูไม่ตัดสินใจเอง เว้นแต่นักเรียนจะตัดสินใจผิดพลาด ครูจะคัดค้าน และให้นักเรียนตัดสินใจใหม่
5. นำมติที่ประชุมไปปฏิบัติจริง
6. พยายามสร้างมนุษยสัมพันธ์ด้วยความจริงใจ
7. ให้ความยุติธรรมแก่ทุกคนในกลุ่ม
8. ช่วยแนะนำให้การอภิปรายอยู่ในประเด็น
9. ใช้เทคนิคต่าง ๆ ของกระบวนการกลุ่มเพื่อฝึกให้นักเรียนปกครองตนเอง

นักเรียนปกครองตนเอง

กล่าวโดยสรุป การจัดโครงสร้างของการบริหารกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนสะท้อนให้เห็นรูปงานภายในโรงเรียนว่ามีสายการดำเนินงานภายใน มีสายการบริหารและกำกับติดตามดูแล มีบุคลากรรับผิดชอบงานแต่ละฝ่าย ในอันที่จะนำไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่โรงเรียนต้องการ

3. การดำเนินการ (Executing)

การดำเนินการหรือการอำนวยการ (Executing) หมายถึง กิจกรรมทางบริหารที่จะต้องอาศัยความเป็นผู้นำหรือภาวะผู้นำ (Leadership) สำหรับการวินิจฉัยสั่งการและการจูงใจให้บูรวมงานได้มีส่วนร่วม (Participation) ในการทำงาน (สมบุญ วรรณภาพ, 2521)

องค์ประกอบของการดำเนินการ

กิจกรรมหรือองค์ประกอบที่สำคัญในการดำเนินการหรือการอำนวยการ แบ่งออกเป็น 4 ประการ คือ (สมบุญ วรรณภาพ, 2521)

1. การสั่งการ (Directing)
2. การควบคุมดูแลงาน (Controlling)
3. การประสานงาน (Coordinating)
4. การวินิจฉัยสั่งการ (Decision-making)

จากแนวคิดของนักบริหารการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นชี้ให้เห็นประการหนึ่งว่า การดำเนินการทั้งหมดต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียน ความเป็นผู้นำ ความมีมนุษยสัมพันธ์ และการตัดสินใจที่จริงจังจะส่งผลให้

หน่วยงานหรือโรงเรียนประสบความสำเร็จ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า บุคคลที่มีความสำคัญที่สุดที่จะทำให้งานดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและราบรื่นบรรลุตามวัตถุประสงค์ บุคคลนั้นก็คือ "ผู้บริหารโรงเรียน" นั่นเอง

บทบาทของผู้บริหารในการดำเนินการตามแผน

ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการตามแผน เพื่อจะได้อำนาจในการดำเนินการมีปัญหายุ่งยาก ตรงตามเวลาที่กำหนดหรือไม่ และแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารมีประสิทธิภาพในการบริหารงานหรือไม่ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528, เล่ม 11) กล่าวว่า ผู้บริหารจะทำได้โดย

1. ตรวจสอบ ติดตาม กำกับ ดูแลและนิเทศอย่างสม่ำเสมอ
2. ใช้เทคนิค เครื่องมือต่าง ๆ
3. ให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการดำเนินการ
4. มีการจัดบันทึกและรวบรวมรายงานเพื่อเก็บไว้เป็นหลักฐาน
5. สามารถนำผลการตรวจสอบ และรายงานนี้ไปปรับปรุงการบริหารงาน

บริหารงาน

การดำเนินการตามแผนของผู้บริหาร

การดำเนินการตามแผน เป็นขั้นตอนสำคัญของกระบวนการบริหาร หากไม่มีการปฏิบัติตามขั้นตอนนี้ แผนที่ตั้งไว้จะไร้ประโยชน์ในการดำเนินการตามแผนมีกิจกรรมที่ผู้บริหารต้องปฏิบัติดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2528, เล่ม 11)

1. อนุมัติการดำเนินการตามโครงการและอนุมัติการใช้จ่ายเงินสำหรับโครงการ
2. อนุมัติเงินงบประมาณ เกินอำนาจของผู้บริหาร ให้ผู้บริหารเสนอโครงการเพื่อขออนุมัติต่อผู้มีอำนาจต่อไป
3. แจงผู้เกี่ยวข้องให้ดำเนินการตามโครงการ
4. ควบคุม กำกับ ติดตาม และนิเทศงานตามโครงการที่กำหนดไว้ โดยมีแผนควบคุม กำกับ ติดตาม และนิเทศงานอย่างเป็นระบบ มีการมอบหมายงานและกำหนดแผนการกำกับติดตาม มีกิจกรรมกำกับ ติดตาม เช่น การตรวจผลงาน การกำหนดระยะเวลา การรายงาน เป็นต้น

5. จัดให้มีการแก้ปัญหา ข้อขัดแย้งต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นขณะปฏิบัติงานโดยใช้เทคนิคต่าง ๆ โดยอาจจะตัดสินใจด้วยตนเอง หรือใช้กระบวนการกลุ่ม

6. สนับสนุนทรัพยากร การบริหารต่าง ๆ เพิ่มเติม เพื่อให้การปฏิบัติงานตามโครงการต่าง ๆ บรรลุวัตถุประสงค์

นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบในการพิจารณาค่าเนิการตามแผนดังต่อไปนี้

1. คำนวณปริมาณ คนจำนวนคน ครู นักเรียน ชุมชน ผลผลิตที่ได้ รับว่ามีมากน้อยเพียงใด

2. คำนวณคุณภาพ คนจำนวนผลผลิตความีคุณภาพ และใช้ทรัพยากร ในการผลิตคุ้มค่ากับการลงทุนหรือไม่

3. คำนวณเวลา ระยะเวลาสั้นมากน้อย พอเพียง และงานเสร็จตามกำหนดหรือไม่

4. คำนวณค่าใช้จ่าย การใช้งบประมาณ การได้มา พอเพียงกับโครงการที่กำลังดำเนินการอยู่หรือไม่ จะหาเพิ่มเติมอย่างไร

นอกเหนือจากสิ่งที่กล่าวมาแล้ว ยังมีปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญและจำเป็นที่สุดของการบริหารทั้งหลาย โดยเฉพาะการบริหารกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนจะต้องอาศัยทรัพยากรเหล่านี้ คือ 4 M's ได้แก่

1. บุคคล (Men)
2. เงิน (Money)
3. วัสดุสิ่งของ (Materials)
4. การจัดการ (Management)

การจะใช้ทรัพยากรในการบริหารทั้ง 4 ประการ ให้มีประสิทธิภาพย่อมขึ้นอยู่กับผู้บริหารโรงเรียน ที่จะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด จนบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528)

การควบคุม กำกับ ติดตามและนิเทศ

การควบคุม กำกับ ติดตามและนิเทศ เป็นขั้นตอนการดำเนินการตามแผนที่สำคัญ ซึ่งมีผลต่อความสำเร็จและประสิทธิภาพของการปฏิบัติงาน ซึ่งกิจกรรมครอบคลุมในทุกส่วนทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่ปัจจัย เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการ เป็นไปตามที่กำหนดไว้ กิจกรรมการดำเนินงานมีการปฏิบัติตามที่กำหนดหรือไม่ ผลผลิตทั้งปริมาณ คุณภาพตรงกับเป้าหมายที่กำหนดหรือไม่ การดำเนินการควบคุม กำกับ ติดตามในสามส่วนดังกล่าว คือ ปัจจัย กิจกรรม และผลผลิต จะช่วยให้ผู้บริหารทราบถึงความก้าวหน้าของงาน ปัญหา อุปสรรค หรือจุดคอขวดที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติตามแผนงาน โครงการ เพื่อจะได้ดำเนินการนิเทศแก้ไขปรับปรุงหรือปรับแผน การดำเนินงาน ใหม่มีความเป็นไปได้ และบรรลุเป้าหมายได้สูงสุด (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528, เล่ม 11)

วิธีการควบคุม กำกับ ติดตาม ในระดับโรงเรียน อาจทำได้ดังนี้

1. ผู้บริหารควบคุมกำกับติดตามด้วยตนเอง ดังนี้

1.1 การตรวจผลงาน

1.2 การสังเกตการปฏิบัติงาน

2. การตรวจสอบภายในโดยคณะผู้ตรวจสอบภายในที่ผู้บริหารแต่งตั้ง

3. การรายงานโดยผู้ที่ได้รับมอบหมาย

กิจกรรมดังกล่าวจะควบคู่ไปกับการนิเทศ คือ เมื่อผู้บริหารหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายดำเนินการควบคุม กำกับติดตามแล้วพบอุปสรรค ปัญหา ข้อขัดข้องต่าง ๆ ก็อาจดำเนินการนิเทศไปในทันที หรืออาจรายงานต่อผู้บริหารตามสายงานที่กำหนด แล้วจึงมีการนิเทศต่อไป

ผู้บริหารควรพิจารณารูปแบบของแผนการควบคุม กำกับและติดตามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานและสภาพของโรงเรียน งานที่ผู้บริหารต้องปฏิบัติประกอบด้วย

1. การกำหนดสายงานการควบคุมกำกับติดตามทั้งระบบ

2. กำหนดตัวบุคคลผู้รับผิดชอบในเรื่องต่อไปนี้

2.1 ควบคุม กำกับ ติดตาม

2.2 จัดทำรายงาน

2.3 รับรายงาน

3. กำหนดแบบฟอร์มการควบคุม กำกับ ติดตามและแบบรายงาน โดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์ ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติเป็นสำคัญ

ลักษณะ กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน

ลักษณะการจัดกิจกรรมและวิธีการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สพช.) ได้ยึดแนวทางจัดและวิธีการจัดที่ สพช. ได้กำหนดไว้หลาย ๆ กิจกรรม และขึ้นอยู่กับสำนักงานการศึกษาจังหวัด (สพจ.) หรือสำนักงานการศึกษาอำเภอหรือกิ่งอำเภอ (สพอ./ก.) หรือกลุ่มโรงเรียน หรือโรงเรียน เลือกตามความเหมาะสมกับสภาพการของแต่ละแห่ง ที่เป้าหมายสำคัญอยู่ที่ผลของกิจกรรมนี้จะต้องส่งผลให้เกิดคุณธรรม 3 ประการ คือ คารวะธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม

สำหรับโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดสมุทรปราการจำนวน 148 โรงเรียน ได้ยึดลักษณะการจัดและวิธีการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย ของสำนักงานการศึกษาจังหวัดสมุทรปราการที่กำหนดไว้ให้โรงเรียนในสังกัดได้ดำเนินการทั้งสิ้น 10 กิจกรรมเป็นหลัก ส่วนโรงเรียนใดจะเพิ่มจัดกิจกรรมมากกว่านี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมกับสภาพการณ์และความจำเป็นของโรงเรียน ดังจะได้อธิบายอย่างละเอียดต่อไป

กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยที่นำมาศึกษาในการวิจัย

1. กิจกรรมเกี่ยวกับการปกครองตนเองของนักเรียน

กิจกรรมการปกครองตนเอง จะดำเนินการโดยคณะกรรมการนักเรียน ซึ่งคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2531) ให้ความหมายของคณะกรรมการนักเรียนว่าหมายถึง สภาผู้แทนของนักเรียนที่ได้รับการเลือกตั้งมาจากนักเรียนภายใน

โรงเรียน เพื่อทำหน้าที่เป็นตัวแทนของนักเรียนในโรงเรียนทั้งหมด เป็นสื่อกลางของความ^๑ต้องการระหว่างผู้บริหารและคณะครู กับนักเรียน นอกจากนั้นจะต้องช่วยเหลือและร่วมมือในการจัดกิจกรรมนักเรียน ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในโรงเรียนอีกด้วย

ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ไพโรจน์ นาคะสุวรรณ และวันนอร์ มะทา (2526) ได้ให้ความหมายของคณะกรรมการนักเรียน ในรูปของสภานักเรียน (Student Council) หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักการปกครองตนเอง เพื่อพัฒนาวิธีการปกครองแบบประชาธิปไตย และเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมนักเรียน

ดังนั้นคณะกรรมการนักเรียนจะต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตและอำนาจของโรงเรียน คือ มีธรรมนูญของคณะกรรมการนักเรียน เพื่อกำหนดอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบให้ชัดเจน เพื่อคณะกรรมการจะได้ดำเนินการได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมอีกทั้งจะทำให้รู้ว่ากิจกรรมใดจะต้องดำเนินการเอง กิจกรรมใดจะต้องร่วมมือประสานงานกับคณะครูในโรงเรียน และกิจกรรมใดอยู่นอกเหนืออำนาจของคณะกรรมการนักเรียน ประสิทธิภาพในการดำเนินงานของคณะกรรมการนักเรียนนั้นจะต้องสะท้อนถึงประสิทธิภาพของโรงเรียนเช่นกัน ดังนั้นและคณะครูควรจะได้เตรียมช่วยเหลือให้นักเรียนให้ดำเนินการโดยเหมาะสม

จุดมุ่งหมายของการจัดตั้งคณะกรรมการนักเรียน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2531) ได้กล่าวว่า เพื่อเป็นการฝึกให้นักเรียนรู้จักปกครองตนเองแบบประชาธิปไตย และเป็นการเตรียมตัวเป็นพลเมืองดีในอนาคต มีความเข้าใจอย่างแท้จริงเกี่ยวกับระบบประชาธิปไตย มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการจัดกิจกรรม เปิดโอกาสให้พัฒนาทางด้านอารมณ์และสติปัญญา มีเจตคติที่ดีต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข นอกจากนั้นยังเป็นแหล่งกลางให้นักเรียนจัดกิจกรรม มีโอกาสวางโครงการดำเนินงานและประสานงาน ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บริหาร คณะครู และนักเรียน และระหว่างนักเรียนด้วยกันเอง

กล่าวโดยสรุปกิจกรรมเกี่ยวกับการปกครองตนเองของนักเรียน เป็น การฝึกให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองแบบประชาธิปไตย อันจะก่อให้เกิด ความสามารถในการดำเนินการเป็นผู้นำและผู้ตาม เป็นการสร้างความรับผิดชอบในการ ทำงานกิจกรรมเกี่ยวกับการปกครองตนเอง โดยใช้วิธีการแบ่งกลุ่ม สามารถแบ่งกลุ่ม ย่อยภายในห้องเรียนและระหว่างห้องเรียน

2. กิจกรรมห้องสมุด

ในปัจจุบันห้องสมุดนับว่ามีบทบาทที่สำคัญและจำเป็นต่อการจัดการ เรียนการสอนเป็นอย่างมาก เพราะห้องสมุดเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ เป็นแหล่ง การแสวงหาความรู้สำหรับครูและนักเรียน การเรียนรู้ในห้องเรียนแต่เพียงอย่างเดียว ก็ยังมีอาจจะทำให้ผู้เรียนมีความรู้ที่แตกฉานได้อย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ ด้านวิชาการ และเทคโนโลยีในสมัยปัจจุบันได้มีการพัฒนาไปเป็นอันมาก การบริหาร ห้องสมุดก็มีความจำเป็นมากขึ้น ดังนั้นผู้บริหารการศึกษาที่มองเห็นคุณค่าและ ประโยชน์ในการใช้บริการทางค่านี ควรจะได้ปรับปรุงดูแลและเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด พยายามสรรหาทรัพยากรต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยต่อการเสริมความรู้ และประสบการณ์ทาง วิชาการมาไว้ในห้องสมุดให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อจะได้บริการแก่นักเรียน ครู อาจารย์ อย่างทั่วถึง

การจัดบริการห้องสมุดโรงเรียน ควรมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. จัดเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอนของนักเรียนและครูใน
โรงเรียน
2. จัดให้บริการนักเรียนได้มีโอกาสแสวงหาความรู้ได้อย่างอิสระ
3. จัดเพื่อให้นักเรียนรู้จักวิธีการค้นคว้าด้วยตนเอง
4. จัดเพื่อให้นักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ใ้ครูจัดการ
อ่าน การคิด และการตัดสินใจ (รุ่ง พูลสวัสดิ์, 2530)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2531) กล่าวว่า กิจกรรมห้องสมุดเป็นกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมนิสัยรักการอ่านแก่นักเรียนให้นักเรียนรู้จัก ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ใ้ครูจัดค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ครูควรให้นักเรียน มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีคณะกรรมการและคณะทำงาน นอกจากนี้ครูที่ปรึกษา

กิจกรรมห้องสมุด ควรจะให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับห้องสมุด เช่น การแนะนำหนังสือ การเล่านิทาน การเสนอหนังสือใหม่ การประกอบການอ่าน เป็นต้น

ในการเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน อาจจะทำให้มีการเลือกตั้ง คณะทำงานเป็นคณะหรือเลือกหัวหน้าขึ้นมาก่อนแล้วหัวหน้าเลือกคณะทำงานได้ ใน กิจกรรมการประกวด ควรประกวดในระดับชั้น และในระดับชั้นมีการแข่งขันกัน ระหว่างกลุ่มสีต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดไว้เป็นการถาวร ครูที่ปรึกษาและครูประจำชั้น ต้องให้เหตุผลการตัดสิน พร้อมให้นักเรียนอภิปรายแสดงความคิดเห็น เพื่อปรับปรุง การดำเนินงานครั้งต่อไป

จึงสรุปได้ว่า กิจกรรมห้องสมุดเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการศึกษาหา ความรู้ด้วยตนเองของนักเรียน ทำให้นักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ส่วน การดำเนินการห้องสมุดนั้น ควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมโดยจัดตั้งเป็นคณะกรรมการห้อง สมุด มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบและบริการอื่น ๆ ตลอดจนมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมอื่นที่ สืบเนื่องมาจากกิจกรรมห้องสมุด เช่น กิจกรรมช่วยสอนหนังสือน้อง กิจกรรมบริการ ความรู้ เป็นต้น

3. กิจกรรมอาหารกลางวัน

จากที่ประชุมของคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2525 กล่าวไว้ว่า "โครงการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียน หมายถึง โครงการ ส่งเสริมการจัดอาหารให้นักเรียนได้รับประทานอาหารกลางวันในโรงเรียน เพื่อ ส่งเสริมภาวะโภชนาการที่ดี การเลือกอาหารที่ถูกต้องตามกำลังเงินและเศรษฐกิจ ทั้งยังส่งเสริมการพัฒนาการทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคมของเด็ก" (คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2526) ซึ่งมีความคิดเห็นสอดคล้องกับ วิณะ วิระไวทยะ (2524) กล่าวว่า "อาหารกลางวันช่วยให้เด็กนักเรียนได้รู้จัก เลือกับประทานอาหารได้ถูกต้องถูกต้องสัดส่วน รู้จักรับประทานอาหารร่วมกับผู้อื่นและยัง เป็นที่เชื่อว่าในแต่ละวันนั้น เด็กสามารถได้รับสารอาหารต่าง ๆ หนึ่งในสามของ ความต้องการในแต่ละวัน"

จากความหมายของการจัดอาหารกลางวันทั้งที่กล่าวมาแล้ว ย่อมเป็นที่เชื่อแน่ว่า อาหารกลางวันสำหรับเด็กนักเรียนในโรงเรียนนั้นนับว่า มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับเยาวชนของชาติ การที่เด็กได้รับอาหารที่ดีมีประโยชน์ย่อมส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญาของเด็กที่เป็นเยาวชน ความสำคัญของการจัดบริการอาหารกลางวัน

การจัดบริการอาหารกลางวันนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับเยาวชนของชาติที่กำลังเจริญวัยเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต หากเด็กได้รับการเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิด เด็กก็จะเจริญวัยตามผู้ใหญ่หรือรัฐบาลต้องการ บางประเทศถึงกับได้ตราเป็นกฎหมายออกมาบังคับและคุ้มครอง เกี่ยวกับการจัดอาหารกลางวันสำหรับเด็กนักเรียน โดยการจัดแบบให้เปล่า อาทิเช่น สหรัฐอเมริกา และอีกหลายประเทศในแถบยุโรป ส่วนในแถบเอเชีย เช่น ประเทศญี่ปุ่นก็ได้เริ่มโครงการอาหารกลางวันมาก่อนประเทศใด ๆ ในแถบเอเชีย ดังนั้นควรจัดบริการอาหารกลางวันจึงนับได้ว่ามีบทบาทที่สำคัญต่อนักเรียนและโรงเรียนทุกระดับทั้งที่กล่าวมาแล้ว

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2526 ได้เน้นถึงการดำเนินการอาหารกลางวัน สำหรับเด็กนักเรียนในระดับประถมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญดังนี้

1. เพื่อให้เด็กนักเรียนทุกคนได้รับประทานอาหารกลางวันที่มีปริมาณเพียงพอและมีคุณค่าทางโภชนาการในราคาประหยัด สำหรับนักเรียนที่ขาดแคลนได้รับประทาน โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ
2. เพื่อให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้เห็นความสำคัญและความสามารถในการนำหลักโภชนาการไปใช้ในชีวิตประจำวัน
3. เพื่อให้โรงเรียนได้มีโอกาสควบคุมในเรื่องคุณภาพ และความสะอาดของอาหาร และควบคุมไม่ให้เด็กนักเรียนออกไปซื้ออาหารที่ไม่ถูกอนามัยนอกเขตโรงเรียน
4. เพื่อให้เด็กนักเรียนได้ใช้เวลาที่จะต้องจัดอาหารกลางวันในกลุ่มวิชาการงานพื้นฐานอาชีพ โดยนักเรียนไม่ต้องซื้อวัสดุเอง
5. เพื่อเผยแพร่โภชนาการศึกษากับเด็กนักเรียน

จากจุดมุ่งหมายของคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติที่กล่าวมาแล้ว ย่อมจะทำให้ผู้บริหารการศึกษาในโรงเรียนได้ตระหนักและมีมติเป็นแนวทางการจัดโครงการอาหารกลางวันต่อไป

แนวทางการจัดอาหารกลางวันในโรงเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ให้ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดบริการอาหารกลางวันไว้เป็นขั้นตอนต่อไปนี้

1. ขั้นตอนการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับความพร้อมในเรื่องต่อไปนี้
 - 1.1 บุคลากรที่จะดำเนินการ อาทิเช่น ครู อาจารย์
ภารโรง และนักเรียน
 - 1.2 งบประมาณในการดำเนินงาน และแหล่งเงินที่จะนำ
มาลงทุน
 - 1.3 วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือและเครื่องใช้ ที่จำเป็นในการ
ประกอบอาหาร
 - 1.4 อาคารสถานที่ที่จะประกอบอาหาร จำหน่าย และ
รับประทานอาหาร
 - 1.5 จำนวนนักเรียนที่จะเข้ารับบริการรับประทานอาหาร
 - 1.6 แหล่งผลิตอาหาร
 - 1.7 แหล่งน้ำใช้ น้ำบริการ
2. จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินการ
3. จัดประชุมคณะกรรมการเพื่อวางแผน กำหนดจุดมุ่งหมายและ
เป้าหมาย กำหนดวิธีและระบบของการจัดการ ราคาขาย พิจารณาตัวบุคคลที่รับผิดชอบ
กำหนดวิธีการคำนวณการเงิน การบัญชี ซึ่งแจ้งปัญหาให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ
4. ดำเนินการในเรื่องจัดหาทรัพยากรการบริหาร เช่น กำลังงาน
ทุน วัสดุ อุปกรณ์สถานที่ประกอบการและจำหน่ายอาหาร กำหนดรายการลวงหน้า
กำหนดเวลา วิธีการเกี่ยวกับการบริการและการจัดซื้อ กำหนดเวลาจำหน่ายอาหาร เปิด
ปิดการบริการ

ในการปฏิบัติกิจกรรมอาหารกลางวันของโรงเรียน ควรมุ่งเน้นคุณสมบัติในส่วนที่ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ได้แก่ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความมุ่งมั่นในการทำงาน และความร่วมมือในการทำงาน

กล่าวโดยสรุปกิจกรรมอาหารกลางวัน เป็นกิจกรรมที่มีความมุ่งหมายเบื้องต้นเพื่อให้นักเรียนมีอาหารกลางวันรับประทานทุกคน การจัดกิจกรรมอาหารกลางวันนอกจากจะเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนมีการพัฒนาทางด้านร่างกายแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมพฤติกรรม การประชาธิปไตยไปในตัว คือ ทำให้มีการเสียสละ มีความรับผิดชอบ แบ่งงานกันทำ สามารถทำงานร่วมกันได้ เป็นต้น ในการทำอาหารกลางวันทางโรงเรียนต้องให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม ตั้งแต่เริ่มดำเนินงานของโครงการ โรงเรียนต้องให้นักเรียนรับทราบหลักการและวิธีการดำเนินงาน

4. กิจกรรมตรวจสุขภาพ

การตรวจสุขภาพเป็นกระบวนการของการตรวจและประเมินภาวะสุขภาพของเด็ก โดยการสังเกตของครูและพยาบาล การตรวจสอบเบื้องต้นโดยแพทย์ และทันตแพทย์หรือบุคคลอื่น ซึ่งการตรวจสุขภาพเป็นวิธีการที่ทำติดต่อกันไป ในอันที่จะประเมินหรือตัดสินสุขภาพนักเรียนจากการสังเกตของครู จากประวัติสุขภาพ การตรวจทางด้านแพทย์ และการตรวจฟัน การทดสอบด้านจิตวิทยา รวมทั้งการคัดเลือกนักเรียนที่มีปัญหาส่งให้ผู้ที่มีความรู้เรื่องแพทย์ตรวจและวินิจฉัยโรคต่อไป (ห้อง เกิดแก้ว, 2524)

การตรวจสุขภาพร่างกายก่อนนักเรียนจะเข้าห้องเรียน ควรจะได้มีการตรวจสอบร่างกาย เช่น ชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง ตรวจเล็บมือ ตรวจนม ตรวจเครื่องแต่งกาย ตรวจหู ตรวจฟัน ฯลฯ การตรวจสุขภาพร่างกายควรทำอย่างสม่ำเสมอ เมื่อตรวจแล้วควรใช้เวลาในการแนะนำ เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องให้ดียิ่งขึ้น (นันทนา เทพบริรักษ์, 2526)

ในการตรวจสุขภาพโรงเรียนต้องกำหนดความมุ่งหมายในการตรวจสุขภาพ ซึ่ง สายหยุด ชุมานนท์ และคณะ (2519) ได้เสนอไว้ดังนี้

1. เพื่อค้นหาความบกพร่องทางด้านสุขภาพของนักเรียนในระยะเริ่มแรก

2. เพื่อป้องกันมิให้เกิดโรคระบาดแพร่หลายออกไป
3. เพื่อช่วยกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจต่อสุขภาพ เพื่อปรับปรุงส่งเสริมสุขภาพของตนให้ดีขึ้น

กิจกรรมตรวจสุขภาพจึงถือว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่ทุกโรงเรียนต้องทำในส่วนที่ให้เกิดกับนิคชอบนั้น ควรจัดทำในแง่ความสะดวกของร่างกาย เสื้อผ้าของใช้ เพื่อเป็นการฝึกให้นักเรียนมีความรับผิดชอบและยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน จึงควรมอบให้นักเรียนเป็นผู้ตรวจกันเอง อาจจัดนักเรียนแต่ละห้องเป็นกลุ่มเล็กๆ รับผิดชอบตรวจกันภายในกลุ่ม หรือมอบให้นักเรียนคนใดคนหนึ่งเป็นผู้ตรวจก็ได้

กล่าวโดยสรุปกิจกรรมตรวจสุขภาพ ควรให้นักเรียนหรือคณะกรรมการนักเรียนรับผิดชอบในการตรวจนักเรียน ซึ่งอาจเป็นเวลาเช้า โดยตรวจสอบร่างกายเป็นรายวัน วันละ 1 อย่าง เช่น ตรวจเล็บ ตรวจผม ตรวจผิวหนัง ตรวจฟัน ตรวจเครื่องแต่งกาย และคณะกรรมการตรวจมีครูเป็นที่ปรึกษา เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องในสถานสุขภาพ การฝึกกิจกรรมนี้จะช่วยส่งเสริมความรับผิดชอบและยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกันได้เป็นอย่างดี

5. กิจกรรมสหกรณ์นักเรียน

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายของการสหกรณ์ ว่างานร่วมมือกันเป็นวิธีจัดอย่างหนึ่งที่บุคคลพอใจร่วมมือกัน เพื่อบำรุงความเจริญในทางเศรษฐกิจโดยแบ่งกำไรเสมอกัน พระราชบัญญัติสหกรณ์ให้ความหมายของสหกรณ์ว่า คณะบุคคลซึ่งร่วมกันดำเนินกิจการ เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันและได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ ชาลส์ ไกด์ (Charles Gide) ให้ความหมายว่า สหกรณ์ คือ สมาคมที่มุ่งขจัดเสียซึ่งกำไร พระประกาศสหกรณ์ให้ความหมายว่า สหกรณ์เป็นวิธีการเศรษฐกิจแบบหนึ่ง ซึ่งบุคคลผู้อยู่อ่อนแอในงานเศรษฐกิจรวมแรงร่วมปัญญากัน และร่วมลงทุนกันจัดตั้งขึ้น โดยความสมัครใจตามหลักการช่วยตนเอง การช่วยซึ่งกันและกัน และการประหยัดเพื่อให้เกิดความเจริญในทางเศรษฐกิจและสังคม (ชวี เกาชวัต, 2519)

จากคำจำกัดความที่ได้เสนอนั้นสรุปได้ว่า การจัดสหกรณ์ย่อมมีวัตถุประสงค์เฉพาะ ซึ่งย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะของสหกรณ์แต่ละชนิด นอกจากนี้วัตถุประสงค์ก็ยึดถือการแบ่งปันผลกำไรกันในระหว่างสมาชิกด้วยกันเอง ซึ่งเป็นการจัดคนกลางนั่นเอง

การจัดกิจกรรมสหกรณ์ในสถานศึกษา

การจัดกิจกรรมสหกรณ์ในสถานศึกษาเป็นการสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล ในเรื่องของการสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย คือ รู้จักสิทธิและหน้าที่ รู้จักทำงานร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นเพื่อให้ครูและนักเรียนมีความรู้และเข้าใจวิธีการสหกรณ์ที่ถูกต้อง โดยจัดตั้งหุสหกรณ์ขึ้นในโรงเรียนเป็นแบบต่าง ๆ เพื่อให้สามารถนำประสบการณ์ไปใช้ในชุมชนได้ การจัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนทำได้ด้านเดียวหรือหลายด้าน อาจจะเป็นเรื่องตำราเรียน เครื่องเขียน อุปกรณ์ในสถานศึกษา เมล็ดพืช ปุ๋ย หรือเครื่องช่วยในการเลี้ยงสัตว์ในด้านการตลาด การสะสมทรัพย์ นอกจากนั้นสหกรณ์ยังช่วยในด้านการศึกษาอีกด้วย (กองการมัธยมศึกษา, 2521) เกี่ยวกับเรื่องการจัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้มีระเบียบว่าด้วยการจัดกิจกรรมสหกรณ์ในสถานศึกษา พ.ศ. 2521 ได้ด้วย ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. กิจกรรมสหกรณ์ หมายถึง การจัดกิจกรรมตามประเภทต่าง ๆ ของการสหกรณ์ เช่น สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ประมง สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์โคม สหกรณ์บริการและสหกรณ์ออมทรัพย์
2. ให้สถานศึกษาส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมสหกรณ์ขึ้นในสถานศึกษา โดยมีครู อาจารย์ นิสิต นักศึกษาและเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ในสถานศึกษา เป็นสมาชิก
3. ในการจัดสหกรณ์ในสถานศึกษา ใ้มุ่งถึงผลประโยชน์ทางการศึกษาเป็นประการสำคัญ
4. เงินที่ไ้ใช้ในกิจกรรมสหกรณ์ เรียกว่า "เงินกิจกรรมสหกรณ์" ไม่ใช้เงินบำรุงการศึกษา
5. ให้จัดทำบัญชีตามวิธีทางการของสหกรณ์แต่ละประเภท โดยอยู่ในความดูแลและควบคุมของสถานศึกษา

6. สถานศึกษาใดเล็กจัดกิจกรรมสหกรณ์เมื่อใด ให้รายงานต่อผู้ว่าราชการจังหวัด หรืออธิบดีเจ้าสังกัดตามความในข้อ 7 ทราบ แล้วแต่กรณี

7. สถานศึกษาใดเริ่มกิจกรรมสหกรณ์เมื่อใด ถ้าอยู่ในส่วนภูมิภาค ให้รายงานผู้ว่าราชการจังหวัดทราบ ถ้าอยู่ในส่วนกลาง ให้รายงานต่ออธิบดีเจ้าสังกัดทราบ

8. ให้สถานศึกษารายงานผลการดำเนินงาน สถานะการเงินและงบดุลให้ผู้ว่าราชการจังหวัด หรืออธิบดีเจ้าสังกัดทราบทุกปี หลังการประชุมใหญ่ประจำปี

ในสถานศึกษาแต่ละระดับจะมีกฎข้อบังคับและระเบียบสำหรับการดำเนินการของสหกรณ์ ซึ่งอย่างไรก็ตามย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะการจัดของแต่ละสถานศึกษา

การจัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

1. วิธีดำเนินงาน

1.1 เชิญวิทยากรจากโรงเรียนที่ได้จัดทำแล้ว และได้ผลดีมาให้ความรู้แก่ครูและนักเรียน

1.2 แต่งตั้งกรรมการร่างข้อบังคับ โดยมีคีย์หลักจากแนวปฏิบัติในการจัดกิจกรรมสหกรณ์ในสถานศึกษาของกรมสามัญศึกษา

1.3 ประชุมครูพิจารณาร่างกฎข้อบังคับ เพื่อให้เป็นกฎข้อบังคับเพื่อใช้เป็นกฎข้อบังคับในการปฏิบัติกิจการ

1.4 ทำเรื่องขออนุญาตจัดกิจกรรมสหกรณ์ในสถานศึกษาต่อกรมเจ้าสังกัด

1.5 จัดเตรียมสถานที่ที่จะใช้ในการจัดตั้งร้านค้า

1.6 แต่งตั้งกรรมการชุดกริเริ่ม 1 ชุด โดยมีประธาน 1 คน เลขานุการ 1 คน และกรรมการอื่น ๆ รวมแล้วไม่น้อยกว่า 5 คน ดำเนินการไปชั่วคราว จนกว่าจะมีการประชุมสมาชิกเพื่อการเลือกตั้งกรรมการดำเนินการ

1.7 ประชาสัมพันธ์และประกาศรับสมัครสมาชิก

1.8 ประชุมสมาชิกเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน (ไม่น้อยกว่า 5 คน และไม่เกิน 25 คน) มีประธานกรรมการ รองประธาน ผู้จัดการ เลขานุการ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายทะเบียน ฝ่ายตรวจบัญชี เภรบัญชี จำนวนตำแหน่งละ 1 คน ฝ่ายชาย ฝ่ายจัดซื้อ และฝ่ายพัสดุจำนวนแล้วแต่จะเหมาะสม

1.9 หุ้คุณค่าเป็นการได้มาจากเงินยืม ค่าธรรมเนียมแรกเข้าและเงินบริจาค

1.10 สํารวจความต้องการพื้นฐานของสมาชิกเพื่อจัดหาและบริการสมาชิกได้ตามต้องการ

1.11 จัดซื้อสิ่งของจําหน่าย กรรมการฝ่ายจัดซื้อไม่น้อยกว่า 2 คน เบิกเงินจากกรรมการฝ่ายการเงินซื้อแล้วให้ฝ่ายตรวจรับสิ่งของตรวจ และมอบให้กรรมการฝ่ายทะเบียนลงทะเบียนสินค้า เก็บของเข้าสต็อก เพื่อให้ฝ่ายชายเบิกไปขายต่อไป โดยทำบัญชีการจําหน่าย เป็นต้น ครบสัปดาห์ฝ่ายจัดจําหน่ายทำรายงานจําหน่าย เช็คลิสต์ที่เหลือ แล้วนำเงินส่งฝ่ายการเงินเพื่อลงบัญชีรับเงิน

1.12 การตรวจบัญชี กรรมการฝ่ายตรวจบัญชีจะทำการตรวจบัญชีทุกชนิด ทุก 3 เดือน เมื่อครบ 1 ปี กรรมการฝ่ายตรวจบัญชีเพื่อตัดปีและตรวจสอบงบดุล

1.13 การจัดทำหลักฐานต่าง ๆ ผู้จัดการจะต้องควบคุมและจัดทำหลักฐานต่าง ๆ ได้แก่ ทะเบียนสมาชิก บัตรสมาชิก ทะเบียนสินค้า บัญชีรายการจําหน่ายสินค้า บัญชีการเงิน ทะเบียนทำธุรกิจของสมาชิก

1.14 เมื่อครบ 1 ปี (สิ้นเดือนมีนาคม) ผู้จัดการจะต้องทำงบดุล รายงานที่ประชุมใหญ่

1.15 การประเมินผล เมื่อครบ 1 ปี คณะกรรมการจัดประชุมใหญ่สามัญประจำปี เพื่อแจ้งผลการปฏิบัติงานให้สมาชิกทราบในรูปแบบของงบดุล สถานศึกษา รายงานผลการจัดกิจกรรมสหกรณ์ต่อกรมเจ้าสังกัดตามแบบรายงานภายใน 30 วัน หลังการประชุมสามัญประจำปีแล้ว (สำนักคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ,

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติกล่าวว่า ในการจัดกิจกรรมสหกรณ์นักเรียนที่ส่งเสริมประชาธิปไตยให้เกิดแก่นักเรียน โรงเรียนควรมุ่งเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ เพื่อให้เกิดคุณสมบัติที่ต้องการ คือ

1. ให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง
2. ให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียน
3. ให้นักเรียนเห็นความสำคัญและประโยชน์ของการรวมกลุ่มเพื่อทำประโยชน์ร่วมกันในแนวทางประชาธิปไตย
4. ให้นักเรียนร่วมกันคิด ร่วมกันทำและร่วมกันแก้ปัญหา และมอบความไว้วางใจในการทำงาน

กล่าวโดยสรุป กิจกรรมสหกรณ์นักเรียน เป็นกิจกรรมเกิดจากรวมหุ้นของคณะครู นักเรียน เป็นการจัดกิจกรรมที่มีรูปแบบประชาธิปไตย เพราะใช้ระบบที่สมาชิกร่วมกันคิดร่วมกันแก้ปัญหา ตลอดจนการมอบความไว้วางใจให้ดำเนินการ โรงเรียนควรให้นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงานสหกรณ์ทุกขั้นตอน

6. กิจกรรมทำความสะอาดอาคารสถานที่

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528) ได้ให้ความสำคัญของกิจกรรมทำความสะอาดอาคารสถานที่ว่า การทำความสะอาดอาคารสถานที่ไม่ใช่เป็นหน้าที่ของภารโรงแต่เพียงผู้เดียว โรงเรียนควรมอบให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมนี้ เพราะเป็นการฝึกให้เด็กได้ทำงานด้วยตนเอง รู้จักรับผิดชอบงานที่ตนได้รับมอบหมาย ในการทำความสะอาดชั้นเรียน ครูควรมอบให้แต่ละกลุ่มเป็นผู้รับผิดชอบหมุนเวียนกันไป เปิดโอกาสให้ทุกคนได้ทำงาน สำหรับการทำความสะอาดบริเวณโรงเรียนนั้น โรงเรียนสามารถแบ่งบริเวณออกเป็นส่วน ๆ แล้วแต่ละมอบหมายให้

ในการแบ่งบริเวณทำความสะอาด ส่วนมากจะแบ่งทำความสะอาดในบริเวณต่อไปนี้คือ อาคารเรียน อาคารประกอบ โรงอาหาร โรงฝึกงาน ห้องน้ำห้องส้วม และบริเวณสนาม ในการจัดทำความสะอาดโรงเรียนอาจทำได้โดยคณะกรรมการและสมาชิกที่โรงเรียนจัดแบ่งไว้ถาวรเป็นกลุ่มสีต่าง ๆ ซึ่งมีนักเรียนทุกระดับชั้น รับผิดชอบเป็นวัน ๆ ไป

ในการฝึกใหม่กิจกรรมทำความสะอาดอาคารสถานที่ โรงเรียนมุ่งเน้นคุณสมบัติที่ต้องการ คือ

1. ความรับผิดชอบ
2. นิยมรักความสะอาด
3. ความมุ่งมั่นในการทำงาน
4. วิถีชีวิตประชาธิปไตย ในด้านความร่วมมือในการทำงาน

กล่าวโดยสรุป กิจกรรมทำความสะอาดอาคารสถานที่ โรงเรียนต้องมอบหมายให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมนี้ เพื่อฝึกให้นักเรียนได้ทำงานด้วยตนเอง รู้จักรับผิดชอบในงานที่รับมอบหมาย และให้ความร่วมมือในการทำงาน ซึ่งเป็นการฝึกวิถีชีวิตประชาธิปไตยแก่นักเรียนได้เป็นอย่างดี

7. กิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งตีพิมพ์

กิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งตีพิมพ์ เป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญในโรงเรียนที่ต้องการให้นักเรียนได้ฝึกกิจกรรมด้านนี้ ซึ่งมีผู้ให้ความสำคัญของกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งตีพิมพ์ เช่น ไพโรจน์ นาคะสุวรรณ และวันนอร์ มะทา (2528) กล่าวว่า กิจกรรมเกี่ยวกับการพิมพ์ (Publications) ได้แก่ การจัดทำหนังสือพิมพ์ของโรงเรียน หนังสือประจำปีหรือประจำรุ่น ตลอดจนการออกวารสารตามเทศกาลหรือโอกาสบางอย่าง เอกสารเหล่านี้ควรจำหน่ายในราคาถูก และไม่ใช่ว่าเป็นพิมพ์เป็นภัยแก่ผู้ใด

กิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งตีพิมพ์มีความสำคัญต่อโรงเรียน เพราะเป็นสื่อสัมพันธ์การทำความเข้าใจระหว่างครู นักเรียน โรงเรียน กับผู้ปกครอง ก็คือ การออกหนังสือพิมพ์ของโรงเรียน และกิจกรรมเกี่ยวกับการพิมพ์มี 3 อย่าง คือ

1. หนังสือพิมพ์ของโรงเรียน
2. หนังสือพิมพ์ประจำปี
3. หนังสือคู่มือนักเรียน

หนังสือพิมพ์ของโรงเรียน (Newspaper) หรือเป็นโรเนียวก็ได้ เพราะสะดวกเหมาะสำหรับโรงเรียนมาก เป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกหัดในการเขียนเสนอข่าว บทความต่าง ๆ และเป็นเครื่องมือประชาสัมพันธ์โรงเรียนอีกด้วย

หนังสือพิมพ์ประจำปี (Year Book) หนังสือนี้ทำลำบากและมีราคาแพง มักจะจัดทำในโรงเรียนมัธยมเท่านั้น บางโรงเรียนถือเอาหนังสือพิมพ์ฉบับสุดท้ายของปีการศึกษาฉบับพิเศษ สรุปกิจกรรมทั้งปี เป็นหนังสือประจำปี

หนังสือคู่มือนักเรียน โดยปกติโรงเรียนมักจะให้สถานักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดทำเนื้อหา หรือเรื่องราวที่บรรจุในสมุดคู่มือ (ประคัย นิลพิงงา, 2524)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528) ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับกิจกรรมสิ่งตีพิมพ์ว่า เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมประชาธิปไตยภายในโรงเรียน ควรให้นักเรียนร่วมเป็นคณะกรรมการและมีผลงานของนักเรียนปรากฏอยู่ และทางโรงเรียนสามารถส่งเสริมให้นักเรียนมีกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งตีพิมพ์ได้ เช่น การทำหนังสือพิมพ์ประจำห้องเรียน หนังสือพิมพ์ของชุมชน เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป กิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งตีพิมพ์ โรงเรียนควรจัดให้มีขึ้น และให้นักเรียนร่วมเป็นคณะกรรมการจัดทำหนังสือพิมพ์ของโรงเรียน หนังสือประจำปี หรือสมุดคู่มือ โดยมีผลงานและกิจกรรมของนักเรียนปรากฏในหนังสือที่ออกนั้น ๆ ด้วย เป็นการส่งเสริมประชาธิปไตยในด้านการแสดงความคิดเห็นในด้านการเขียน และยังเป็นการประชาสัมพันธ์โรงเรียนอีกด้วย

8. กิจกรรมกีฬา

กิจกรรมค่านักกีฬาเป็นกิจกรรมที่แพร่หลายในทุกสถานศึกษา ผู้นำนักศึกษาในอดีต มักมาจากนักกีฬา กิจกรรมค่านักกีฬาเป็นกิจกรรมพัฒนาตนเอง ซึ่งเป็นการพัฒนาสุขภาพเป็นหลัก รวมทั้งนำใจนักกีฬาและเป็นการพัฒนากลุ่มด้วย (คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2525)

กิจกรรมเกี่ยวกับกีฬา (Sports and Athletics) รวมถึงการแข่งขันกีฬาระหว่างนักเรียนในโรงเรียนและระหว่างโรงเรียนด้วย การแข่งขันกีฬาภายในโรงเรียนนั้น มักจะเป็นสี่หรือเป็นคณะ โดยให้มีจำนวนและขนาดใกล้เคียงกัน ส่วนการแข่งขันระหว่างโรงเรียนนั้น จะต้องให้นักเรียนเข้าใจว่าเป็นการแข่งขันเพื่อหัวใจ (Spirit) ของนักกีฬา จุดมุ่งหมายของกีฬาที่มุ่งจะเพาะความเป็นนักกีฬารูปร่างแข็งแรง สร้างกำลังใจและกายให้สมบูรณ์ (ไพโรจน์ นาคะสุวรรณ และวันนอร์มะทา, 2528)

การกีฬาเป็นการส่งเสริมให้เด็กได้มีโอกาสทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด ทุกคนต้องร่วมมือกันอย่างจริงจังกิจกรรมนี้จึงจะเกิดผลดี ในการจัดกิจกรรมกีฬา ผู้ที่มีความสำคัญที่สุดคือ นักเรียน ทั้งที่เป็นนักกีฬา และผู้ร่วมกิจกรรม ในการจัดกิจกรรมนี้ทำได้ทั้งกิจกรรมในโรงเรียน ระหว่างโรงเรียน ระหว่างกลุ่มโรงเรียน และในระดับสูงขึ้นไป นักเรียนผู้เป็นนักกีฬาจะต้องมีความรับผิดชอบ ต้องรักษาเวลา ในการฝึกซ้อมอย่างจริงจัง ถ้าเป็นกิจกรรมระหว่างชั้นเรียน ควรให้นักเรียนมีส่วน คำนึงการมากที่สุด ตั้งแต่การปรึกษาหารือกันว่าจะมีกีฬาประเภทใด ใครเป็นผู้ รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528)

กล่าวโดยสรุป กิจกรรมกีฬาเป็นกิจกรรมที่โรงเรียนควรจัดทำ และ ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมนี้ให้มากที่สุด เพราะจะเป็นการฝึกการมีน้ำใจ เป็นนักกีฬาทั้งผู้เล่นกีฬา และผู้ร่วมกิจกรรมกีฬา ฝึกความรับผิดชอบ รักษากฎและ กติกา รวมทั้งรักษาเวลา มีโอกาสร่วมงานอย่างใกล้ชิดกับนักเรียนในโรงเรียนและ ต่างโรงเรียน เป็นการส่งเสริมกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนได้เป็นอย่างดี

9. กิจกรรมประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์ หมายถึง การโฆษณา ชี้แจง แดงข่าวกิจการ ของโรงเรียนที่ดำเนินการไปแล้ว กำลังดำเนินการอยู่ และจะดำเนินการต่อไปให้ ประชาชนที่เกี่ยวข้องทราบและเข้าใจ ซึ่งมีความสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ (2531) ได้กล่าวถึงกิจกรรมประชาสัมพันธ์ว่า กิจกรรม ประชาสัมพันธ์เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการโฆษณา ชี้แจง แดงข่าวหรืออาจเป็นการจัด รายการสารบันเทิง หรืออื่น ๆ เพื่อให้ผู้อื่นทราบ โดยการจัดทำเอกสาร สิ่งพิมพ์ ป้ายโฆษณา ป้ายนิเทศ วารสาร หรือการออกอากาศโดยใช้เครื่องขยายเสียง

การดำเนินงานต้องจัดในรูปคณะกรรมการ โดยเลือกตั้งจากนักเรียน ในโรงเรียนเช่นเดียวกับกิจกรรมอื่น ๆ มีครูเป็นที่ปรึกษาคอยแนะนำชี้แจงการปฏิบัติ งาน หรือการใช้อุปกรณ์อื่น ๆ เช่น ไมโครโฟน เทปบันทึกเสียง และเครื่องขยาย เสียง เป็นต้น

นอกจากจะประชาสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และนักเรียนกับนักเรียนภายในโรงเรียนแล้ว อาจจัดขึ้นระหว่างชุมชน หรือบ้านกับโรงเรียนด้วยก็ได้ อาจนำข่าวความเคลื่อนไหวบุคคลที่เด่นในท้องถิ่นมาจัดทำข่าว หรือเชิญมาออกอากาศ โดยใช้เครื่องขยายเสียงหรือบันทึกเสียง ในการกระจายเสียงควรจะได้ทำรายการล่วงหน้า มีการแจ้งรายการออกอากาศให้ผู้ฟังทั้งในและนอกโรงเรียนทราบ

กิจกรรมนี้จะทำให้บ้านและโรงเรียนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันเป็นอย่างสูง โรงเรียนที่มีความพร้อมด้านบุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ควรดำเนินการจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์

กล่าวโดยสรุป กิจกรรมประชาสัมพันธ์ โรงเรียนควรจัดในรูปแบบกิจกรรมการ เพื่อให้ให้นักเรียนมีโอกาสร่วมทำงาน เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน และเป็นการสร้างและส่งเสริมประชาธิปไตย โดยมีครูเป็นที่ปรึกษาในการทำกิจกรรม คอยแนะนำให้ความรู้ ติดตาม ควบอย่างใกล้ชิด แต่ให้นักเรียนตัดสินใจเอง เพื่อให้นักเรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง

10. กิจกรรมสร้างเสริมวินัยนักเรียน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 ได้ให้ความหมาย "วินัย" หมายถึง การอยู่ในระเบียบแบบแผนและข้อบังคับ ส่วนสำนักวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของคำว่า วินัย ว่า การควบคุมตนเอง ให้ประพฤติปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบแบบแผนและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม เพื่อความสุขในชีวิตของตนเองและความเป็นระเบียบเรียบร้อย

ความหมายดังกล่าว จะเน้นถึงเรื่องของการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ซึ่ง ชม ภูมิภาค (2525) ให้ความเห็นว่า การปฏิบัติตามระเบียบหรือกฎเกณฑ์นั้น มีสาเหตุจากกลัวถูกลงโทษ หรือถูกตำหนิติเตียน แต่สิ่งที่จะบังคับให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์หรือระเบียบนั้นก็คือ จิตใจของตนเอง เป็นเครื่องเตือนใจ ไม่ว่าจะอยู่ต่อหน้าหรือลับหลัง การปฏิบัติเช่นนี้ คือ การมีวินัยในตนเอง เช่นเดียวกับ สุโท เจริญสุข (2520) กล่าวว่า พฤติกรรมที่อยู่ใน การควบคุมอันก่อให้เกิดผลดีและความก้าวหน้าทั้งมวล พฤติกรรมที่อยู่ในความควบคุมนี้รวมถึงการควบคุมตนเองด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ สุชา และสุรวงศ์ จันทระเฒ่า (2515) ที่ว่า การรู้จักปฏิบัติตามระเบียบข้อกำหนด

กฎเกณฑ์ที่กลุ่มได้ตกลงกันขึ้นเพื่อให้สังคมนั้น ๆ อยู่ด้วยกันอย่างราบรื่น มีความสุขโดย
อาศัยการฝึกอบรมให้รู้จักปฏิบัติตน รู้จักควบคุมตนเอง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาชิราช (2525) เสนอแนะเกี่ยวกับการ
สร้างเสริมวินัยไว้ดังนี้

1. ความมีระเบียบวินัยขึ้นอยู่กับการศึกษาอบรมเป็นสำคัญ ต้องใช้
เวลาและค่อยเป็นค่อยไป โดยใช้วิธีจูงใจดีกว่าวิธีบังคับ

2. การฝึกระเบียบวินัยย่อมสอดแทรกเข้าไปได้เสมอเกือบทุกวิชา

3. ควรฝึกจนเกิดเป็นนิสัย เพื่อให้เกิดความเคยชิน

4. ความมีวินัยในตนเอง คือ วินัยสูงสุดที่พึงปรารถนา

โครงการเสริมสร้างวินัยนักเรียนทั่วประเทศ เป็นโครงการตาม
นโยบายของรัฐบาลด้านการส่งเสริมวัฒนธรรม และวินัยแห่งชาติ มีกระทรวงศึกษาธิการ
และกระทรวงมหาดไทย เป็นหน่วยดำเนินการและสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม
แห่งชาติเป็นหน่วยประสานงาน โดยมีกลุ่มเป้าหมายที่นักเรียนอนุบาล ประถมศึกษาและ
มัธยมศึกษาทั่วประเทศ โดยเน้นการดำเนินการทางวินัย รวม 4 เรื่อง คือ

1. ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการแต่งกาย
2. การเดินแถวไป-กลับ ระหว่างบ้านกับโรงเรียน
3. การเข้าแถวขึ้นรถโดยสารประจำทาง
4. การปฏิบัติตามกฎจราจร

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ให้โรงเรียน
ประถมศึกษาในสังกัดดำเนินการจัดทำกิจกรรมสร้างเสริมวินัยนักเรียน ตามโครงการ
สร้างวินัยนักเรียนทั่วประเทศ เพื่อฝึกนักเรียนให้ปฏิบัติจริงจึงจนเกิดเป็นนิสัยที่มีค่านิยม
ในการสร้างระเบียบวินัย ในการดำเนินการให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการดำเนินการใน
รูปคณะกรรมการ แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มย่อยตามสายเส้นทางการเดินทาง จัดให้มี
หัวหน้าในการเดินทาง โดยมีครูเป็นที่ปรึกษา ให้ขอเสนอแนะในการปฏิบัติงาน

กล่าวโดยสรุป กิจกรรมสร้างเสริมวินัยนักเรียน เป็นกิจกรรมที่ควร
จัดให้มีขึ้นในโรงเรียน ซึ่งควรอบรมโดยใช้วิธีการจูงใจให้นักเรียนเห็นความสำคัญและ
ฝึกให้นักเรียนปฏิบัติจนเป็นนิสัยและเคยชิน และควรให้นักเรียนร่วมเป็นคณะกรรมการ

ดำเนินการด้วย เพื่อฝึกความรับผิดชอบ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และแก้ไขสิ่งบกพร่องต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบวินัย และฝึกความเป็นประชาธิปไตย

4. การประเมินผล (Evaluation)

การประเมินผล เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการบริหารที่สัมพันธ์ต่อเนื่องจากขั้นตอนการดำเนินการตามแผน ซึ่งนักการศึกษาได้ให้ความหมายของการประเมินมีลักษณะสอดคล้องกันว่า หมายถึง การประเมินผลงานหรือการตรวจสอบการปฏิบัติงานทุกระยะ ให้ทราบผลการปฏิบัติและปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อหาทางแก้ไขทุกระยะ และการประเมินผลขั้นสุดท้ายเพื่อเปรียบเทียบผลงานที่ได้กับเป้าหมายที่ตั้งไว้ตั้งแต่ต้น เพื่อวางแผนใหม่สำหรับงานในอนาคต (สมาคมผู้บริหาร การศึกษาสหรัฐอเมริกา AASA, 1955)

ความหมายอีกทัศนะหนึ่ง หมายถึง การตรวจสอบผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ ๆ โดยวิธีการ ซึ่งไคลดี (ทิพวรรณ ชุทธิโยชิน, 2525)

นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528) มีความเห็นสอดคล้องกับทั้งสองที่ได้กล่าวมาแล้วคือ การประเมินผลเป็นขั้นตอนที่สำคัญยิ่งที่จะช่วยให้ผู้บริหารทราบว่าผลการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ต้องการมากน้อยเพียงใด ทำได้ตามที่ต้องการหรือไม่ การดำเนินงานประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบผลงานกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

กล่าวโดยสรุป การประเมินผลเป็นขั้นตอนที่สำคัญและจำเป็น เพราะเป็นการวัดและประเมินความก้าวหน้าของงานว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายหรือไม่ ผลการประเมินอาจสรุปเป็นรายงานเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาในการวางแผนบริหารงาน นำไปสู่การดำเนินการตามแผน เพื่อให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพต่อไป

4.1 หลักเกณฑ์ในการประเมินผล

หลักเกณฑ์ในการประเมินผล ไม่ว่าจะเป็นการประเมินผลในรูปใดก็ตาม จะต้องระลึกรถึงหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ คือ

1. การประเมินผลจะต้องกระทำโดยยึดเอาจุดหมายของงาน
ที่ได้วางไว้เป็นเกณฑ์

2. การประเมินผลที่ดีจะต้องประกอบด้วยความร่วมมือจาก
ทุกฝ่าย

3. เกณฑ์และวิธีการประเมินผลจะต้องเป็นที่เข้าใจกัน
ระหว่างผู้ที่ร่วมมือประเมินผล ว่าเกณฑ์ที่ใช้มีความหมายอย่างไร เช่น ที่เรียกว่า
การสอนคั้นนมมีเกณฑ์อะไร เป็นเครื่องวัด

4. การประเมินผลควรกระทำเสมอ ๆ เป็นระยะ ๆ เพื่อ
จะได้มองเห็นแนวโน้มและความเปลี่ยนแปลงในงานต่าง ๆ รวมทั้งความแน่นอนใน
การประเมินผลนั้นด้วย

5. ตัวเครื่องมือสำหรับการประเมินก็ควรได้รับการประเมิน
ด้วยว่าให้ความเที่ยงตรงและความแน่นอนสักเพียงไร

6. หลังจากที่ได้ประเมินผลของแต่ละหน่วยงานแล้วควร
จะให้นำผลการประเมินแต่ละหน่วยมารวมประมวลเข้าเป็นการประเมินส่วนรวมของ
โรงเรียน ผลจากการประเมินนี้จะป็นเครื่องนำทางในการพิจารณาปรับปรุงในกาล
ต่อไป" (พนัส หันนาคินทร์, 2524)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528)
ได้ให้หลักในการประเมินการบริหารโรงเรียน ดังต่อไปนี้

1. ความครอบคลุม ต้องประเมินให้ครบและครอบคลุมแผน
งาน

2. ความต่อเนื่อง ต้องประเมินอย่างสม่ำเสมอตามขั้นตอนที่
กำหนดในแผน

3. ความมีส่วนร่วม ผู้บริหารต้องมอบหมายให้บุคลากรที่มี
ความสามารถ เข้ามามีส่วนร่วมในการประเมิน

4. ความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนได้ทุกระยะตาม
สถานการณ์ แต่ไม่ได้ปรับเปลี่ยนได้ทุกระยะตามสถานการณ์ แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายถึงการ
ปรับเปลี่ยนสาระรูปแบบอย่างสิ้นเชิง จนไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานหรือ
โครงการ

5. การนำไปใช้ วัตถุประสงค์และสิ่งที่ต้องการประเมิน เป็น ประโยชน์และสามารถนำผลไปใช้ได้เพียงใด

4.2 วิธีการประเมินผลและเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผล

วิธีการประเมินผลและเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผล

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528) ได้เสนอว่าในการประเมิน การบริหารโรงเรียนนั้น ผู้บริหารอาจใช้วิธีการและเครื่องมือต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การระดมความคิดจากครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง
2. การใช้กล่องรับฟังความคิดเห็น
3. การใช้แบบสอบถาม
4. การรายงาน
5. การตรวจผลงาน
6. การตั้งคณะกรรมการประเมิน

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินนั้น ต้องให้สอดคล้องกับ วิธีการและวัตถุประสงค์ของการประเมิน ซึ่งอาจจะเลือกใช้เครื่องมือดังต่อไปนี้

1. แบบสัมภาษณ์
2. แบบสอบถาม
3. แบบบันทึกการรายงาน
4. แบบสังเกต
5. แบบสำรวจ

4.3 ผู้ประเมินผล

การประเมินผล เป็นภารกิจและหน้าที่ที่สำคัญอย่างหนึ่งของ ผู้บริหาร ผู้บริหารแต่เพียงคนเดียวไม่สามารถจะดำเนินการให้สำเร็จลุล่วงได้ การ ประเมินผลเป็นงานที่บุคคลหลายฝ่ายในหน่วยงานจะต้องร่วมกันดำเนินงานและร่วมกัน รับผิดชอบ จึงจะทำให้การประเมินผลเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ และผลของการประเมินผล จึงจะสามารถนำไปใช้แก้ไขหรือปรับปรุงการปฏิบัติงานโครงการหรือแผนงานของ หน่วยงานได้อย่างแท้จริง (ประชุม รอดประเสริฐ, 2529)

ผู้ประเมินผลอาจจะเป็นผู้บริหารโรงเรียน คณะทำงานหรือ
มอบหมายให้ครูรวมงานคนใดคนหนึ่งตามความเหมาะสม โดยพิจารณาในเรื่องต่อไปนี้
(คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528)

1. ความเชื่อถือไว้วางใจได้
2. ความรู้ความเข้าใจในโครงการ
3. ความคล่องตัวและมีอิสระในการประเมิน
4. ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการประเมิน
การจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อประเมินผล หรือประเมิน

โครงการ เป็นความรับผิดชอบของผู้บริหารหน่วยงาน คณะกรรมการอาจเกิดจากการ
แต่งตั้ง (appointment) จากการเลือกตั้ง (election) จากอาสาสมัคร
(volunteers) หรือจากหลายวิธีผสมผสานกัน แล้วได้รับการยอมรับจากผู้บริหาร
ของหน่วยงานนั้น ส่วนจำนวนสมาชิกของคณะกรรมการขึ้นอยู่กับขนาดของหน่วยงาน

4.4 ระยะเวลาการประเมินผล

ระยะเวลาในการประเมินผล มีขั้นตอนปฏิบัติต่อเนื่อง 4
ขั้นตอนดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528)

1. การประเมินก่อนดำเนินการ เป็นการประเมินความเป็น
ไปได้ของโครงการและความคุ้มค่าในการลงทุน แต่อย่างไรก็ตามโครงการที่เกี่ยวกับการ
จัดการศึกษานั้น ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพต้องระมัดระวังในเรื่องการตีราคานี้เป็น
พิเศษ
2. การประเมินขณะดำเนินการตามโครงการ เป็นการ
ประเมินกระบวนการดำเนินงาน ซึ่งเป็นผลสรุปของการควบคุม กำกับและติดตาม การ
ประเมินในขั้นนี้กระทำเพื่อนำผลที่ได้มาปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานและนิเทศงาน
3. การประเมินหลังสิ้นสุดโครงการ เป็นการประเมินผล
สำเร็จของโครงการ โดยเทียบกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ
4. การประเมินผลกระทบ เป็นการประเมินหลังสิ้นสุด
โครงการสักระยะเวลาหนึ่ง เพื่อคุณลักษณะของโครงการต่อการปฏิบัติงานโดยส่วน
รวมทั้งในค่านิจและไม่คิจ

4.5 การรายงานผลและการนำผลการประเมินไปใช้

ผลการประเมิน ผู้ประเมินจะต้องทำการรายงาน และ ผู้ประเมินจะต้องวางแผนในการนำเสนอข้อมูล ซึ่งมีเนื้อหาที่สำคัญจะต้องรายงานคือ วัตถุประสงค์ (Objectives) ในการประเมิน วิธีการ (Procedures) ในการประเมิน ผล (Results) ของการประเมินผล และการนำผลไปใช้ (Implications) ให้เกิดประโยชน์ การนำผลไปใช้นั้นจะต้องชี้ให้เห็นถึงจุดเด่น (Strength) และจุดด้อย (Weakness) ของผลเหล่านั้น และจะต้องชี้ให้เห็น ว่าจะแก้ไขจุดด้อยได้อย่างไร และทำอย่างไรจึงจะทำให้จุดเดิมนั้นคงสภาพเป็น จุดเด่นอยู่เสมอ นอกจากนั้นการรายงานผลการดำเนินงานโครงการควรต้องแสดงถึง ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงโครงการ บุคลากรและทรัพยากรที่ต้องใช้ ตลอดจนข้อมูล เพิ่มเติมที่ตองการรวบรวมทั้งความผูกพัน ค่านการงบประมาณและการเงิน (ประชุม รอดประเสริฐ, 2529)

การรายงานผลการประเมินมีเป้าหมายที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ จะต้องให้ผู้บริหารระดับสูงของหน่วยงานมีความเข้าใจและทราบโดยเร็วที่สุด เพื่อ ประโยชน์ในการตัดสินใจอย่างทันท่วงที รายงานผลต่อผู้บริหารควรเป็นภาษาที่เข้าใจ ง่ายและกระชับ ควรหลีกเลี่ยงภาษาสถิติหรือภาษาทางวิชาการที่ไม่จำเป็น

กล่าวโดยสรุป การประเมินผลมีความสำคัญต่อการกำหนด แผนงานหรือโครงการของหน่วยงาน การบริหารกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยใน โรงเรียนประถมศึกษาเช่นกัน ถ้ามีการประเมินผลอย่างมีระบบและเป็นไปตามขั้นตอน ก็จะทำให้การดำเนินการสมบูรณ์ยิ่งขึ้น สามารถแก้ไขได้ตรงเป้าหมายและนำผลที่ได้รับ จากการประเมินผลไปปรับปรุงและพัฒนาการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

5. ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข

การดำเนินกิจการใด ๆ ก็ตาม สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ "ปัญหา" เราจะพบปัญหาอยู่เสมอแม้แต่ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ดังนั้นผู้บริหารควรเตรียมตัว ไว้ให้พร้อมในการเผชิญกับปัญหาในการบริหารการศึกษาซึ่งมีอยู่มากมาย เมื่อเกิดปัญหา ใด ๆ ขึ้นในหน่วยงาน ผู้บริหารการศึกษาต้องหาทางแก้ไขปัญหานั้นให้สำเร็จ มิฉะนั้นจะ เกิดความเสียหายที่รุนแรงเป็นทวีคูณตามมา ดังนั้นผู้บริหารที่ค้ำจึ่งต้องเป็นผู้มีความ สามารถในการแก้ปัญหาได้อีกด้วย (ทิพวรรณ มุทขโยธิน, 2525)

โรงเรียนหรือสถานศึกษาซึ่งจัดว่าเป็นองค์กรทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งการทำงานย่อมประสบปัญหาอย่างแน่นอน เพราะโดยธรรมชาติของการทำงานแล้ว เมื่อเริ่มปฏิบัติงานหรือดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ปัญหาต่าง ๆ ในการปฏิบัติงาน ย่อมตามมา และปัญหาบางอย่างก็มีความยุ่งยากซับซ้อนยากต่อการแก้ไขในเวลาอันสั้น ผู้บริหารต้องใช้เวลาและวิจรรณญาณเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาเหล่านั้น ผู้บริหารต้องตระหนักอยู่เสมอว่าปัญหาในการบริหารงานอาจเกิดขึ้นได้เสมอ ผู้บริหารต้องพยายามทำความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและพยายามแก้ปัญหาเพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ (วินัย สมมิตร และคณะ, 2527)

ในการดำเนินงานการบริหารกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยใน โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ ก็ย่อมจะหลีกเลี่ยงปัญหาไม่พ้นเช่นกัน ซึ่งอาจมีปัญหาค้นหาในด้านการบริหาร หรือปัญหาที่เนื่องมาจากความไม่เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารเอง ซึ่งโรงเรียนแต่ละแห่ง ย่อมมีความแตกต่างกัน บางแห่งมีความพร้อมที่จะบริหารให้พัฒนาและเจริญเติบโตได้อย่างรวดเร็ว แต่บางแห่งก็ต้องใช้เวลาและปัจจัยอื่น ๆ ที่จะพัฒนา เป็นต้น ปัญหาในแต่ละโรงเรียนจึงมีความแตกต่างกันตามสภาพการณ์ของแต่ละแห่ง

สำหรับปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น สุวกิจ ศรีปีดดา (2522) พบ ปัญหาและอุปสรรค ดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรการบริหาร
 - 1.1 ปัญหาเกิดจากเงิน เช่น เงินมีน้อยไม่สะดวกในการใช้จ่าย ไม่มีความคล่องตัวในการใช้เงิน เป็นต้น
 - 1.2 ปัญหาเกิดจากวัสดุอุปกรณ์ ซึ่งอาจเป็นปัญหาสืบเนื่องมาจากการขาดเงินหรือซัดของเรื่องเงิน หรือบางครั้งอาจจะมีเงินแต่ไม่สามารถจัดหาวัสดุอุปกรณ์มาใช้ได้ทันเวลาที่ เช่น อยู่ในภูมิภาคที่ห่างไกลจากแหล่งที่จะจัดซื้ออุปกรณ์หรืออยู่ในถิ่นทุรกันดาร
 - 1.3 ปัญหาเนื่องจากการจัดการ ปัญหาจะเกิดขึ้นได้ถ้าผู้บริหารไม่มีความสามารถเพียงพอในการที่จะดำเนินการของหน่วยงานของตนให้สำเร็จ

เรียบร้อย ยิ่งถ้าผู้บริหารเป็นบุคคลที่ขาดความรับผิดชอบในการวางแผน การดำเนินงานและการติดตามผลด้วยแล้ว จะทำให้เกิดปัญหายุ่งยากต่าง ๆ ตามมาภายหลัง

1.4 ปัญหาเรื่องคน ในการปฏิบัติงานใด ๆ ก็ตาม คนนับเป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุด ปัญหาเกี่ยวกับคนนั้นอาจมีหลายประการ เช่น ขาดความรับผิดชอบ ชอบเล่นพรรคเล่นพวก หรือทำตัวเป็นปฏิปักษ์ต่อผู้บริหาร เป็นต้น พฤติกรรมของคนในหน่วยงานที่ปรากฏออกมาเช่นนี้ อาจเนื่องมาจากหลายสาเหตุ เช่น สาเหตุจากขวัญและกำลังใจในการทำงาน ค่าตอบแทน สภาพการทำงาน กลุ่มของผูรวมงาน หรือเจตคติที่มีต่องาน เป็นต้น

2. ปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการบริหาร

กระบวนการบริหารมีความสำคัญต่อความสำเร็จของงาน ผู้บริหารมักพบปัญหาเสมอเกี่ยวกับกระบวนการบริหาร นับตั้งแต่เรื่องการวางแผนเป็นต้นไป จนถึงการควบคุมและประเมินผลงาน การจะแก้ปัญหาคำนี้ได้ผู้บริหารควรให้ความสนใจและหมั่นตรวจสอบการทำงานในชั้นตอนต่าง ๆ อยู่เสมอ และต้องรีบแก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างทันที่เพื่อให้กระบวนการบริหารงานทั้งระบบดำเนินต่อไป

กล่าวโดยสรุป ปัญหาและอุปสรรคจะเป็นปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรในการบริหารและกระบวนการบริหาร ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันในแต่ละหน่วยงาน ผู้บริหารจะต้องหมั่นตรวจสอบอยู่เสมอ และหากพบปัญหาจะต้องหาแนวทางแก้ไขทันที

แนวทางแก้ไข

การแก้ไข้ปัญหาที่เกี่ยวกับการบริหารการศึกษานั้น จะให้ประสพผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผู้บริหารควรใช้วิธีการแก้ไข้อย่างมีระบบระเบียบ ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า การแก้ไข้ปัญหาทางการบริหารวิธีที่จะแก้้ปัญหาได้คือที่สุดคือ วิธีการแก้ไข้ปัญหาโดยใช้ "ระบบ" (System Approach) (ทิพวรรณ มุทขโยธิน, 2525)

วิธีการของระบบ คือ วิธีการที่ได้มีการวางแผน และดำเนินการอย่างรอบคอบเป็นหลักเป็นฐาน มีเหตุผลและมีประสิทธิภาพ เพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่ต้องการ (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2521)

ขั้นตอนในการแก้ไข้ปัญหาโดยใช้ระบบ มี 8 ประการ ดังนี้ (ทิพวรรณ มุทขโยธิน, 2525)

1. ความจำเป็นหรือปัญหา (Need or Problems)

ก่อนที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหาโดยใช้วิธีการระบบ จะต้องพิจารณาปัญหาเสียก่อนให้เข้าใจว่าปัญหาที่แท้จริงคืออะไร เพราะการเขียนปัญหาให้ชัดเจนจะทำให้มองหาทางแก้ไขได้ชัดเจน บางครั้งถ้ามองปัญหาไม่ถูก การแก้ไขย่อมไม่ไฉฉล

ลักษณะของปัญหาที่ชัดเจนมีดังนี้

1. เป็นข้อความที่เป็นปัญหาที่แท้จริง
2. เป็นข้อความที่ไม่จำกัดวิธีแก้ปัญหา
3. ระบุผลที่ตามมา ถ้าไม่แก้ปัญหา

2. วัตถุประสงค์ที่สามารถวัดได้ (Measurable Objectives)

วัตถุประสงค์เป็นจุดหมายปลายทางของการแก้ปัญหา บอกให้เรารู้ว่า จุดหมายปลายทางอยู่ที่ไหน เราต้องการอะไร เราตั้งวัตถุประสงค์จากปัญหาที่เราเผชิญ วัตถุประสงค์เป็นคำตอบปัญหา

วัตถุประสงค์ที่บอกปริมาณที่วัดได้คือ "วัตถุประสงค์เฉพาะ"

เช่น "ลดจำนวนนักเรียนที่อ่านหนังสือไม่ออกเมื่อจบประถมศึกษา ให้เหลือเพียง 10% ภายใน 1 ปี"

วัตถุประสงค์เฉพาะมีความสำคัญมาก เพราะเป็นเป้าหมายที่เราจะต้องทำให้ได้ วัดได้ประเมินได้ มีพฤติกรรมที่เราสังเกตได้

3. ทรัพยากรและข้อจำกัด (Resources and Constraints)

- ทรัพยากร คือ สิ่งที่สามารถช่วยอำนวยความสะดวก

- ข้อจำกัด คือ สิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงาน

การแก้ปัญหานั้น เพื่อให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ เราต้องพิจารณหาทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ให้มากที่สุด และพยายามหาทางเอาชนะข้อจำกัดให้ได้ เช่น การเงิน บุคลากร เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ วัสดุ เป็นต้น

4. ทางเลือกที่เสนอขึ้นมาแก้ปัญหา (Alternatives)
การคิดค้นหาทางเลือกในการแก้ปัญหานั้น ควรใช้วิธีการระดม
พลังทางสมอง (Brainstorming) เพราะความคิดของคนหลายคนย่อมดีกว่าคน ๆ
เดียว การระดมพลังทางสมองอาจช่วยกันคิดทั้งกลุ่มใหญ่ หรือแยกเป็นกลุ่มย่อยก็ได้
5. การเลือกเอาทางเลือกที่ดีที่สุดนำมาปฏิบัติการแก้ปัญหา
(Selection)

หลักเกณฑ์ในการเลือกทางเลือก

1. ยึดถือ วัตถุประสงค์ ทรัพยากรและข้อจำกัด
2. คำนึงถึงผลผลิต และวิธีการ
3. พิจารณาข้อดี ข้อเสีย ของทางเลือกแต่ละทาง

6. การนำเอาทางเลือกไปทดลองใช้ (Implementation)
การทดลอง คือ การนำทางเลือกที่ดีที่สุดไปทดลองกับกลุ่ม
ตัวอย่างก่อนที่เราจะนำไปใช้ กลุ่มตัวอย่างต้องเป็นตัวแทนของกลุ่มประชากรทั้งหมด
และมีขนาดพอที่จะให้ความเชื่อมั่นได้

ทางเลือกหรือทางแก้ปัญหา ไม่จำเป็นต้องทดลองทั้งหมด อาจ
ทดลองทางเลือกบางอันที่เราไม่แน่ใจว่าจะได้ผลก็ได้

7. การประเมินผลการทดลองเพื่อพิจารณาว่า ได้ผลตาม
วัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่ (Evaluation)

การประเมินผล ต้องยึดจุดประสงค์เป็นสำคัญ ตรวจสอบผลที่
ปรากฏว่าเป็นไปตามที่ต้องการหรือไม่

8. การปรับปรุงแก้ไข (Modification)

จากการประเมินผลจะพบข้อบกพร่อง ซึ่งจำเป็นต้องแก้ไขปรับปรุง
บางส่วน ส่วนที่ปรับปรุงแก้ไขต้องนำไปทดลองและประเมินผลใหม่ เพื่อให้ได้ผลตาม
วัตถุประสงค์ บางครั้งต้องมีการปรับปรุงวัตถุประสงค์โดยอาศัยข้อมูลจากการประเมิน

กระบวนการปรับปรุงแก้ไข

1. เปรียบเทียบผลที่ได้จากการประเมินกับวัตถุประสงค์ที่วาง
ไว้ ศึกษาว่ามีข้อบกพร่องอย่างไร

2. วิเคราะห์ชั้นต่าง ๆ ทุกชั้น วิเคราะห์ส่วนประกอบทุกส่วน เพื่อพิจารณาว่าจะแกตรงไหน

3. วางแผนแก้ไข

4. นำส่วนที่แก้ไขไปทดลองดู

5. วัดผลที่ทดลองแก้ไขแล้ว หากยังไม่ได้ผลตรงจุดมุ่งหมายก็จะต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงจนกว่าจะได้ผล

อาจสรุปได้ว่า การบริหารกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา จะดำเนินได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลย่อมจะต้องอาศัยองค์ประกอบและปัจจัยที่สำคัญหลายประการ และการแก้ไขปัญหาทางการบริหารวิธีที่จะแก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานได้ ก็คือ "วิธีการแก้ไข้ปัญหาโดยใช้ระบบ"

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย

1. งานวิจัยของ อรวรรณ พนาพันธ์ (2518) เรื่อง "การจัดสถานักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา" ทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างประชากร 2 กลุ่ม คือ ครูและนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า

กิจกรรมสถานักเรียนเป็นแหล่งกลางที่ฝึกนักเรียนให้มีประสบการณ์ในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย เปิดโอกาสนักเรียนฝึกฝนตนเอง เป็นตัวแทนนักเรียนและเป็นแหล่งกลางการจัดกิจกรรมนักเรียนทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน โดยได้รับความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาอกระเบียบข้อบังคับที่ไม่ขัดต่อนโยบายของโรงเรียน และแก้ไขข้อบังคับต่าง ๆ ของสถานักเรียน ควบคุม ตรวจสอบและยับยั้งการทำงานของคณะกรรมการบริหารและเสนอแนะให้ข้อคิดเห็นการดำเนินงานของโรงเรียน พิจารณาคดีของนักเรียนและเสนอผู้บริหารเพื่อสั่งการ

ปัญหาในการจัดสถานักเรียน พบว่า ครูและนักเรียนขาดประสบการณ์และความรู้ในการจัดสถานักเรียน ขาดความร่วมมือจากสมาชิกสถานักเรียน ครูผู้บริหาร และนักเรียน

ขอเสนอแนะในการปรับปรุงกิจกรรมสถานักเรียน เสนอว่าควรให้ความรู้ครู นักเรียน เกี่ยวกับสถานักเรียน อาจารย์ที่ปรึกษาควรเป็นผู้ที่รับผิดชอบ

เหมาะสม ควรมีการประสานงานที่ดีระหว่างครู นักเรียน และผู้บริหาร ผู้บริหารควรส่งเสริมและสนับสนุนนักเรียนให้จัดกิจกรรม ควรมีการเลือกตั้งสมาชิก มีธรรมนูญของสถานักเรียน สมาชิกวุฒิสภานักเรียนและหน้าที่ ควรมีการรายงานการประชุม มีการประเมินผล และควรมีการวางแผนที่ดีในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานักเรียน

2. งานวิจัยของ สุมาลี แจบเกาะ (2519) เรื่อง "เจตคติของอาจารย์ใหญ่ ครูและนักเรียนระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนรัฐบาลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีต่อการจัดกิจกรรมนักเรียน "ทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างประชากร 5 กลุ่ม คือ อาจารย์ใหญ่ ครู ครูที่ปรึกษา นักเรียน และคณะกรรมการนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา มีสาเหตุมาจาก

ก. ผู้บริหาร ไม่เห็นความสำคัญและประโยชน์ของกิจกรรม ขาดความสนใจ ไม่ได้ให้การสนับสนุน บางท่านมีทัศนคติแบบ นิยมเผด็จการ ไม่เปิดโอกาสให้ครู นักเรียนแสดงความคิดเห็นเท่าที่ควร

ข. ครู ขาดความรู้ความเข้าใจการเป็นผู้นำ ไม่เข้าใจจุดหมาย ไม่เห็นความสำคัญและไม่มีเวลาพอสำหรับงานพิเศษ เนื่องจากมีงานในหน้าที่มากอยู่แล้ว

ค. นักเรียน ไม่เข้าใจจุดหมาย ไม่เห็นความสำคัญ ขาดผู้นำที่ดี เป็นปัญหาการแสดงออก ความรู้ ประสบการณ์น้อยและขาดความสามัคคี มีเวลาน้อยและผลการเรียนไม่ดี บ้านไกลจากโรงเรียนมากและบางแห่งจำนวนนักเรียนมากเกินไป นอกจากนั้นคณะกรรมการขาดการประชาสัมพันธ์และไม่กระจายอำนาจในการทำงาน

ง. การบริหารงาน ไม่มีนโยบายและแผนงาน ขาดบุคลากรที่มีความสามารถและประสิทธิภาพ คณะกรรมการทำงานไม่มีระบบ ขาดการประชาสัมพันธ์ประสานงาน การติดตามประเมินผลที่ดี คำนวณอุปสรรคและสถานที่ที่ยังขาดอุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น สถานที่ทำงาน นอกจากนั้นมีปัญหาขาดงบประมาณ และไม่มีเวลาในการจัดกิจกรรม

3. งานวิจัยของ สมคิด คีร์ทมี (2520) เรื่อง "การเปรียบเทียบทัศนคติของครูและผู้บริหารที่มีต่อการจัดกิจกรรมนันทนศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐบาลในเขตการศึกษา 12" ทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างประชากร 9 กลุ่ม คือ ศึกษานิเทศก์จังหวัด ผู้ช่วยศึกษานิเทศก์จังหวัด ศึกษาธิการอำเภอ ผู้ช่วยศึกษานิเทศก์อำเภอ ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน อาจารย์ใหญ่ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ และอาจารย์ ผลการวิจัยพบว่า

ผู้บริหารและครูต่างมีทัศนคติต่อกิจกรรมนันทนศึกษาในเกณฑ์สูง เพราะเห็นว่าสถานศึกษามีประโยชน์ต่อนักเรียนหลายด้าน เช่น ปลูกฝังการปกครองระบอบประชาธิปไตย พัฒนาเด็กให้เป็นผู้ใหญ่ที่มีความรับผิดชอบสูง รู้จักใช้สิทธิและหน้าที่ การเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็กรุ่นหลัง

ปัญหาและอุปสรรค ในการจัดกิจกรรมที่พบ ได้แก่ งบประมาณมีน้อย ครูมีชั่วโมงสอนและงานส่วนตัวมีมากเกินไปและส่วนใหญ่ขาดความสนใจในการจัดกิจกรรมนันทนศึกษา นอกจากนั้นขาดอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรม

4. งานวิจัยของ วสันต์ พรหมบุญ (2522) เรื่อง "โปรแกรมการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษาในกรุงเทพมหานคร" ทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างประชากร 2 กลุ่ม คือ อาจารย์และนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมนันทนศึกษา คือ ครูบางคนไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร นักเรียนไม่สนใจและไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมเสริมหลักสูตร เวลาและอุปกรณ์ไม่พอ นอกจากนั้นผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญ

ข้อเสนอแนะ ได้แก่ เสนอแนะสถานต่าง ๆ ดังนี้

ก. การเตรียมการ ควรมีการประชุมของผู้บริหารและครูเกี่ยวกับวางแผนจัดกิจกรรม ซึ่งแจ้งวัตถุประสงค์ การดำเนินงานและขอความร่วมมือจากทุกฝ่าย แจ้งให้นักเรียนรับทราบวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน พร้อมทั้งจัดเตรียมงบประมาณ อุปกรณ์ สถานที่ และบุคลากร

ข. การดำเนินการ ควรให้นักเรียนร่วมวางแผน คณะกรรมการนักเรียนแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น มีการประสานงานอย่างใกล้ชิดทั้งฝ่ายวิชาการ อาจารย์ฝ่ายกิจกรรมและนักเรียน

ค. การประเมินผล ควรประเมินผลทุกครั้งหรืออย่างน้อยควรประเมินผลเป็นระยะ ๆ ผู้ประเมินผลร่วมกับประเมินทุกฝ่าย โดยประเมินด้านวัตถุประสงค์ วิธีการจัด จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม เวลา สถานที่ คุณค่าที่ได้รับ ประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรม และหลังจากประเมินผลแล้วต้องแจ้งให้สมาชิกทราบ และบันทึกเป็นหลักฐานเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป

5. งานวิจัยของ ปิยวดี นิรังคะเปาระ (2522) เรื่อง "การจัดกิจกรรมนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา" โดยทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างประชากร 3 กลุ่ม คือ ครูใหญ่ ครูและนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่าการจัดกิจกรรมส่วนใหญ่ผู้บริหารและครูจะจัดขึ้นเอง นักเรียนไม่ทราบวัตถุประสงค์ และวิธีการดำเนินงานที่แน่ชัด นักเรียนจึงไม่เห็นความสำคัญ เมื่อจัดกิจกรรมแล้วไม่มีการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ และมีปัญหาเรื่องการเงิน เวลา อุปกรณ์ และสถานที่

6. งานวิจัยของ พิระพงษ์ ศรีเหนียง (2524) เรื่อง "การศึกษาเกี่ยวกับความคิดรวบยอดเกี่ยวกับพลเมืองที่ดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยของโรงเรียนบ้านพุ่มวง" โดยทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างประชากร 4 กลุ่ม คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3, 4, 5 และ 6 ผลการวิจัยพบว่า

จำนวนนักเรียนที่มีพฤติกรรมแสดงความคิดรวบยอดเกี่ยวกับพลเมืองที่ดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยสูงกว่าเกณฑ์ที่คาดหวัง ได้แก่ การมีความรับผิดชอบ การทำงานเป็นหมู่คณะ การเคารพในความเสมอภาค การมีวินัยในตนเอง การรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น การยอมรับในเหตุผล

ความคิดรวบยอดใกล้เคียงกับเกณฑ์ที่คาดหวัง ได้แก่ คุณลักษณะการใส่ใจเสียงข้างมากในการตัดสินใจ

ความคิดรวบยอดต่ำกว่าเกณฑ์ที่คาดหวัง ได้แก่ คุณลักษณะการเชื่อในวิธีการหาเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์

7. งานวิจัยของ อนงค์ศิริ วิชาลัย (2525) เรื่อง "การจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดพะเยา" ทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร 4 กลุ่ม คือ ครูใหญ่ ครู และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, 6 ผลการวิจัยพบว่า

เกี่ยวกับการปกครองและการประชุม โรงเรียนส่วนใหญ่ได้จัดให้มีการอบรมหน้าเสาธงตอนเช้าก่อนเข้าห้องเรียน การประชุมอบรมทุก ๆ วันศุกร์สัปดาห์ โดยครูเวรผลัดเปลี่ยนกันอบรมการพบปะนักเรียนก่อนเริ่มเรียนและก่อนกลับบ้านของครูประจำชั้น บางโรงเรียนจัดตั้งสารวัตรนักเรียนดูแลความเรียบร้อยภายในโรงเรียน การจัดตั้งสถานักเรียนมีคณะกรรมการนักเรียนปกครองตนเอง

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรม พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ประสบปัญหาในค่านิยมประมาทที่ใช่ในการดำเนินการ ขาดอุปกรณ์และสถานที่ที่จะจัดกิจกรรม นอกจากนั้นยังมีขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถพิเศษ

8. งานวิจัยของ จวงจันทร พวงจันทรแดง (2526) เรื่อง "ภาวะผู้นำของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา" ทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างประชากรนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ สังกัดเทศบาลและโรงเรียนราษฎร์ ผลการวิจัยพบว่า

ปัญหาที่โรงเรียนประสบในการจัดกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน คือ การใช้เวลาในการดำเนินกิจกรรมหน้าเสาธง จึงมอบให้คณะกรรมการนักเรียนพิจารณาตัดสินใจแทนการร่วมพิจารณาหน้าเสาธง บางโรงเรียนขาดความศรัทธาในตัวประธานสถานักเรียน

ผู้วิจัยเสนอแนะบุคลากรที่เกี่ยวข้องดังนี้

ก. ขอเสนอแนะสำหรับผู้บริหาร ควรให้ความรู้แก่ครู นักเรียน เข้าใจ กระจ่างอรัน สนับสนุน ตลอดจนให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมประชาธิปไตย การประหยัดเวลาในการจัดกิจกรรมโดยการมอบหมายคณะกรรมการนักเรียน และให้นักเรียนได้เลือกประธานนักเรียนด้วยวิธีประชาธิปไตย

ข. ขอเสนอแนะสำหรับครู ควรพัฒนานักเรียนให้รู้หลักการแห่งการเป็นผู้นำ การตัดสินใจ การแก้ปัญหา การประนีประนอม ความรับผิดชอบ การสื่อความหมาย ความอดทน ฝึกให้ทำงานร่วมกันฝึกคิดและปฏิบัติจริง เป็นผู้นำและผู้ตาม ตลอดจนเปิดโอกาสให้เลือกหัวหน้ากลุ่มเอง และครูควรประเมินผลการจัดกิจกรรม และพัฒนาการของเด็กในค่านต่าง ๆ เป็นระยะ ๆ

9. งานวิจัยของ สรพล จิตต์อำไพ (2527) เรื่อง "รูปแบบของกิจกรรมโรงเรียนประถมศึกษาที่จัดกิจกรรมดีเด่น" โดยทำการศึกษากลุ่มตัวอย่างประชากรจากโรงเรียนประถมศึกษาทั่วประเทศ 83 โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า

- หลักการสำคัญที่ทำให้โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยได้ดี เพราะครูเข้าใจหลักการประชาธิปไตย ออทนในการฝึกนักเรียนให้มีวินัย ความรับผิดชอบ

- การจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน จัดได้ในโรงเรียนทุกขนาด แตกต่างกันในรูปแบบ บางลักษณะของกิจกรรมเท่านั้น

- ลักษณะการบริหารกิจกรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในการดำเนินงาน เพราะก่อนที่ครูจะสามารถฝึกให้นักเรียนมีวิถึญาณประชาธิปไตย ลักษณะการบริหารงานของผู้บริหารและคณะครู จะต้องเป็นประชาธิปไตยเสียก่อน

- ลักษณะของการจัดกิจกรรม มี 4 แบบ คือ

กิจกรรมสร้างบรรยากาศประชาธิปไตย

กิจกรรมนักเรียนดำเนินการปกครองโดยใช้สภานักเรียน

กิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมประชาธิปไตย

กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมประชาธิปไตย

ข้อเสนอแนะ กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยแก่นักเรียนเป็นกิจกรรมที่ควรจัดเพื่อฝึกฝนให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่ม สามารถช่วยครูจัดกิจกรรมได้ทุกกิจกรรม เป็นการลดภาระ ลดเวลาของครู และสามารถทำให้โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมได้ดีเกินโดยง่าย

10. งานวิจัยของ วิไลรัตน์ ภูมิแดง (2527) เรื่อง "การนำเสนอรูปแบบการจัดสภานักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กในชนบท" โดยทำการศึกษากลุ่มตัวอย่างประชากร 2 กลุ่ม คือ ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอน ผลการวิจัยพบว่า

ปัญหาและอุปสรรคที่คาดว่าจะพบเมื่อมีการจัดสภานักเรียนตามรูปแบบที่ผู้วิจัยเสนอ ได้แก่ การขาดบุคลากรที่มีความรู้เรื่องสภานักเรียน และไม่เห็นประโยชน์จากการจัดสภานักเรียน สถานที่คับแคบ งบประมาณไม่เพียงพอ นอกจากนั้น

อำนาจสั่งการอยู่ที่ผู้บริหารเพียงคนเดียว ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ทำกิจกรรมไม่สามารถสั่งการได้

ผู้วิจัยได้เสนอแนวทางแก้ไข โดยจัดอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจ เช่น จัดฉายภาพยนตร์ แสดงนิทรรศการเกี่ยวกับกิจกรรมสถานักเรียน จัดแจงประโยชน์ของการจัดสถานักเรียน และศึกษาคุณภาพโรงเรียนที่จัดกิจกรรมสถานักเรียนที่ประสบความสำเร็จ

11. งานวิจัยของ ศรีอุทัย ภูมิชาติ (2529) เรื่อง "การจัดสถานักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา" โดยทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างประชากร 3 กลุ่ม ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน ครู และนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า

การจัดสถานักเรียน มีการเตรียมการจากเอกสาร การดำเนินงาน ผู้บริหารวางแผนกำหนดโครงการร่วมกับครู คณะกรรมการสถานักเรียนเป็นผู้กำหนดบทบาทหน้าที่ตามความเห็นชอบของครูที่ปรึกษา ในการดำเนินการให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - 6 เป็นผู้เลือกประธานนักเรียน โดยมีกิจกรรมที่รับผิดชอบ ได้แก่ การรักษาความสะอาดและการพัฒนาโรงเรียน กิจกรรมหน้าเสาธง การเดินแถวกลับบ้าน และกิจกรรมวันสำคัญ ในการประเมินผล พบว่า นักเรียนมีความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย รู้จักรับผิดชอบให้ทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความสามัคคีและรักหมู่คณะ รู้จักสิทธิหน้าที่ของตนเองและของผู้อื่น และเป็นผู้นำและผู้ตาม

ปัญหาในการจัด พบว่า ไม่สามารถกำหนดรูปแบบของสถานักเรียนที่เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียนได้ คณะกรรมการสถานักเรียนมีความรู้และทักษะในการปฏิบัติงานไม่เพียงพอ ครู และผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญและขาดการสนับสนุน

12. งานวิจัยของ ลาวัญย์ รักไทยคี (2529) เรื่อง "การส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยในนักเรียนของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ตามการรับรู้ของตนเอง" โดยทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างประชากร คือ ครูผู้สอนในชั้นประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า

1. ครูประถมศึกษามีการปฏิบัติกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยในนักเรียนทั้ง 3 ด้าน คือ คารวะธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม ในระดับปานกลาง

2. เมื่อพิจารณาแยกในแต่ละคุณลักษณะของวิถีชีวิตประชาธิปไตยแล้ว พบว่า

2.1 ครูประถมศึกษาปฏิบัติกิจกรรมที่ส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยในนักเรียนค่านการวาระธรรมในระดับมาก เช่น การสอนให้เคารพและปฏิบัติตามกฎ ข้อบังคับและระเบียบแบบแผนต่าง ๆ ของโรงเรียน การฝึกให้รู้จักระเบียบวินัยรวมทั้งการเคารพและปฏิบัติตามกฎหมายเบื้องต้น การสอนให้ทำความเคารพเมื่อได้ยินเพลงสรรเสริญพระบารมี

2.2 ครูประถมศึกษาปฏิบัติกิจกรรมเป็นการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยในนักเรียน ค่านสามัคคีธรรมในระดับปานกลาง เช่น กิจกรรมทำความสะอาด การทำงานโดยมีส่วนร่วม การฝึกความรับผิดชอบในหน้าที่และผลประโยชน์ของตนเอง ที่ปฏิบัติได้น้อยคือ การสนับสนุนให้นักเรียนจัดทำหนังสือพิมพ์ประจำห้องเรียน หรือหนังสือพิมพ์ภายในโรงเรียน

2.3 ครูประถมศึกษาปฏิบัติกิจกรรมเป็นการส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยในนักเรียน ค่านปัญญาธรรม ในระดับปานกลาง เช่น การแนะนำนักเรียนเข้าร่วมทางโทรทัศน์เพื่อเสริมความรู้รอบตัว การสอนให้รู้ถึงความสำคัญของการไม่ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง การสอนให้เข้าใจการปกครองระบอบประชาธิปไตย กิจกรรมที่ครูปฏิบัติในระดับน้อย ได้แก่ การจัดกิจกรรมคัดเลือกบุคคลดีเด่นภายในโรงเรียน สอนการพานักเรียนเข้าชมรัฐสภาและรับฟังการอภิปราย ครูไม่เคยจัดกิจกรรมนี้เลย

3. เมื่อแยกตามระดับชั้น พบว่า ครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 2 ปฏิบัติกิจกรรมที่ส่งเสริมวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ค่านการวาระธรรม อยู่ในระดับมาก ค่านสามัคคีธรรม ในระดับปานกลาง ครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 - 4 และ 5 - 6 ปฏิบัติกิจกรรมค่านการวาระธรรมและสามัคคีธรรมในระดับมาก ค่านปัญญาธรรมในระดับปานกลาง

13. งานวิจัยของ ราตรี แอ่วม (2531) เรื่อง "บทบาทของผู้บริหารครูที่ปรึกษาและครูสอนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาประชาธิปไตยในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี" ทำการ

ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างประชากร 3 กลุ่ม คือ ผู้บริหาร ครูที่ปรึกษา และครูผู้สอน
ผลการวิจัยพบว่า

โดยส่วนรวม ผู้บริหาร ครูที่ปรึกษา และครูผู้สอน ได้ปฏิบัติบทบาท
ด้านการเตรียมการจัดกิจกรรม ด้านการดำเนินการจัดกิจกรรม และด้านการประเมิน
ผลการจัดกิจกรรม อยู่ในระดับน่าพอใจ คือ ปฏิบัติบทบาทในระดับ "ปฏิบัติเกือบเป็น
ประจำ" ในทุกด้าน ยกเว้น ครูผู้สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ปฏิบัติบทบาทในการฝึกฝน
นักเรียนให้มีวิถีชีวิตประชาธิปไตยตามการวางธรรมเนียมอยู่ในระดับ "ปฏิบัติเป็นประจำ"

สรุปได้ว่า ในการศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ
ส่งเสริมประชาธิปไตยมีความสอดคล้องกันในส่วนที่จะช่วยให้นักเรียนได้มีการฝึกฝน
การเป็นผู้นำ และผู้ตามที่ดี รู้จักประสานประโยชน์ต่อประโยชน์ส่วนรวม รู้จักร่วมมือ
กันทำงาน รับผิดชอบในหน้าที่การงาน เคารพซึ่งกันและกัน การมีความรักความ
สามัคคีในหมู่พวก เป็นรากฐานวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียน ซึ่งเป็นเป้าหมาย
สำคัญให้นักเรียนเกิดคุณธรรม 3 ประการ ได้แก่ การวางธรรมเนียม สามัคคีธรรม
ปัญญาธรรม และเป็นหนทางที่ทำให้เกิดพลเมืองที่ดีมีชีวิตอยู่ในสังคมประชาธิปไตยได้
เป็นอย่างดี สามารถช่วยสร้างเสริมสังคมให้เป็นสังคมประชาธิปไตยอันมี
พระมหากษัตริย์เป็นประมุขได้อีกด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย